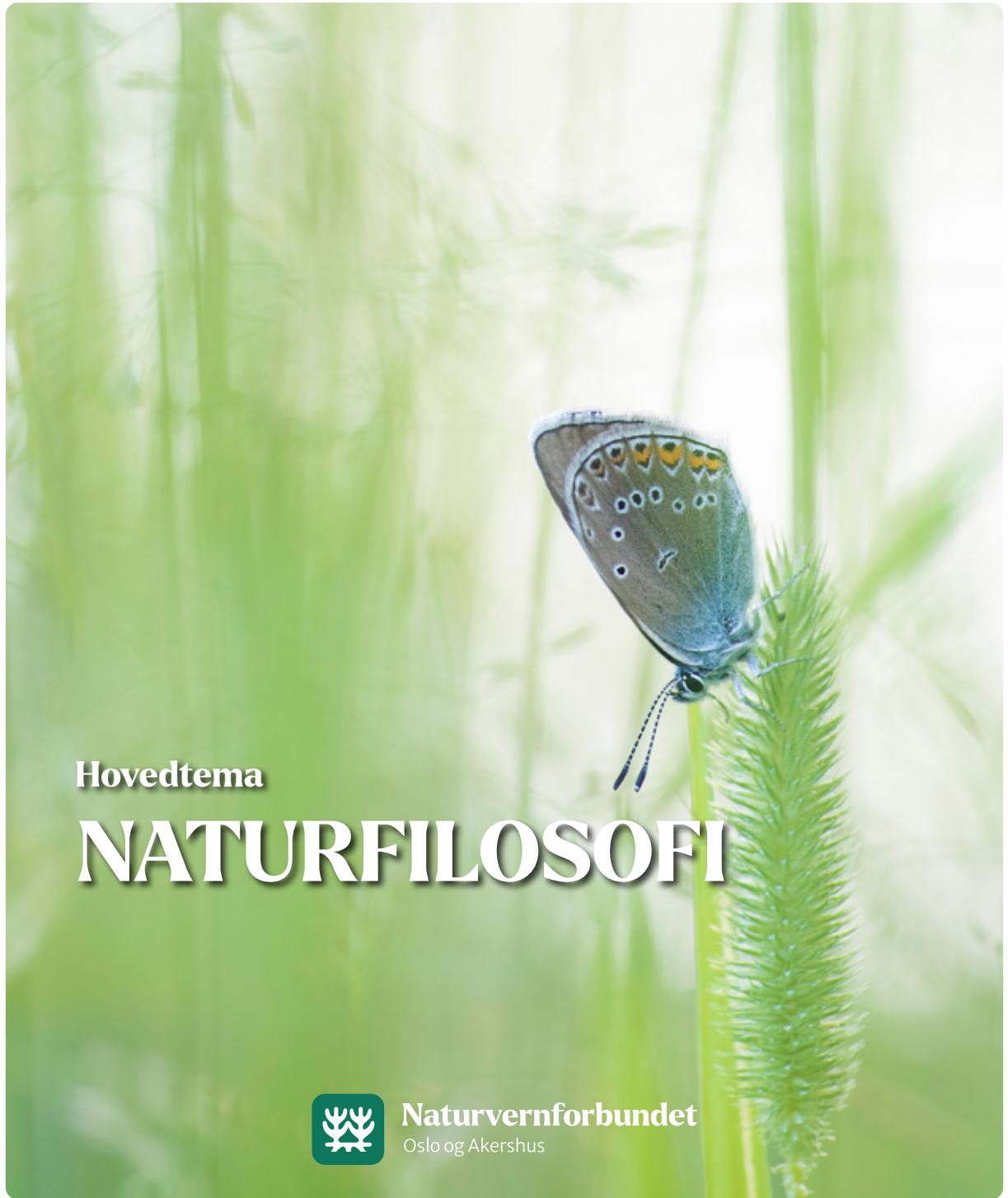

HISTORISK SEIER FOR FØRDEFJORDEN! – SE BAKSIDEN

GREVLINGEN

MEDLEMSBLAD | NATURVERNFORBUNDET I OSLO OG AKERSHUS (NOA) | NUMMER 2 | 2026 | 45. ÅRGANG

Hovedtema

NATURFILOSOFI

Naturvernforbundet
Oslo og Akershus

AKTIVITETSKALENDER

For nærmere informasjon om arrangementene se NOAs hjemmeside
<https://naturvernforbundet.no/osloogakershus/> og facebook-side

02. JULI: LUKING AV KJEMPESPRINGFRØ I NES

[Luking av kjempespringfrø – Oslo og Akershus](#)

06. JULI: NATURRESTAURERING PÅ NESØYA

[Vi restaurerer natur på Nesøya – Oslo og Akershus](#)

08. JULI: NATURRESTAURERING PÅ KEYSERLØKKA

[Vi restaurerer natur på Keyserløkka – Oslo og Akershus](#)

12. AUGUST: SLÅTT MED LJÅ VED SVENSRUD I ASKER

[Slått med ljå ved Svensrud – Oslo og Akershus](#)

19. AUGUST: SLÅTT PÅ SYVERSTADBRÅTEN I ASKER

[Slått på Syverstadbråten – Oslo og Akershus](#)

29. AUGUST: DUGNAD PÅ FRØNSVOLLEN

[Dugnad på Frønsvollen – Oslo og Akershus](#)

30. AUGUST: AKTIVITETSDAG PÅ FRØNSVOLLEN

[Aktivitetsdag på Frønsvollen – Oslo og Akershus](#)

19. SEPTEMBER: SIDESPRANG I GOBEKKEN FRILUFTSOMRÅDE

[Sidesprang i Gobekken friluftsområde – Oslo og Akershus](#)

11. OKTOBER: ÅPEN DAG PÅ SOGNSVANN

[Åpen dag – Oslo og Akershus](#)

06. DESEMBER: NATUREN JULEMARKED

[Naturens julemarked – Oslo og Akershus](#)

BLI EN FRUKTREDDER!

Rundt om i norske hager vokser mye frukt som aldri blir spist. Dette ønsker vi å gjøre noe med, samtidig som vi setter søkelys på problematikken rundt matsvinn og trusselen mot mangfoldet av norske eple sorter.

Prosjektet skal gjennomføre de to første ukene i oktober. I den forbindelse trenger vi både folk som har eple/ frukthager de kan stille til rådighet og folk som kan bidra med å plukke.

En del av frukten som plukkes går til de som plukker og resten blir videreformidlet til matsentraler for utdeling og konservering. Vi vil gjerne også samarbeide med lokallag. Har ditt lokallag ønske om å bidra, ta kontakt. Mer informasjon og påmelding kommer snart på nettsiden.

**SE AKTIVITETSKALENDER PÅ NETTSIDEN FOR
MER INFORMASJON OM KOMMENDE AKTIVITETER**
[Arkiv for Event – Oslo og Akershus](#)

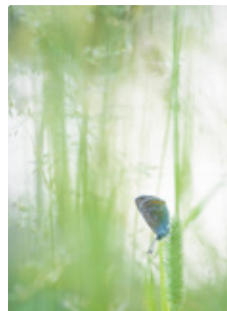

GREVLINGEN

Medlemsblad
Naturvernforbundet
i Oslo og Akershus (NOA)
Sognsveien 231
0863 Oslo

Telefon 22 38 35 20
noa@naturvernforbundet.no
www.noa.no
Bankgiro 1280.05.02347

Redaktør:
Ingunn Lund-Vang
400 93 226
lundvangingunn@gmail.com

Forsidebildet: Skjønnhet
og eleganse: Det estetiske i
naturen tiltaler oss.
Foto: Pål Hermansen

© Naturvernforbundet i
Oslo og Akershus 2026.
All tekst i artiklene kan fritt
gjengis med referanse til
Naturvernforbundet i Oslo
og Akershus' kvartalsskrift
Grevlingen, årgang,
nummer, artikkelforfatter
og artikkel. Fotografierne
skal kun kunne gjengis
etter innhentet tillatelse
av fotograf og Grevlingens
redaksjon.

ISSN 0803-6357

GI NATUREN EN STEMME BLI MEDLEM

MEDLEMSKONTINGENT
Hovedmedlem: 490,-
Familiemedlem: 690,-

Kontoret på Søndre
Sandås ved Sognsvann er
åpent mandag til torsdag
fra kl 10–14. **Stengt i juli.**

INNLEDNING

I dette nummeret tar vi spranget inn i naturfilosofien. Filosofene er opptatt av verdier, og naturvernarbeidet er egentlig en kamp om verdier. Vi starter med å konstatere at økologien er verdifri. Den forklarer egentlig ganske tørt hvem som spiser hvem, og hvordan delen i naturen henger sammen. Bruken av økologien i naturvernet forutsetter at vi smører noen verdier utenpå: Hvorfor ønsker vi at naturens struktur og funksjon skal bestå? Hvorfor tillegger vi rødlistene stor verdi? Er økosystemtjenester bare interessante for oss, eller er naturen full av egenverdi? Videre diskuterer vi naturarv-begrepet, hvorvidt vi kan opptre på vegne av naturen, og om økologi og evolusjon kan gi livet mening. Vi ser på biologiens rolle i de store spørsmålene, og tar en gjennomgang av begrepsutviklingen i miljøvernet. Naturverner og fotograf Pål Hermansen tar for seg paradokset at blomsterengene i kulturlandskapet snart bare finnes som rester langs våre trafikkerte veier. Heftet avsluttes med at filosof- og naturvernvetranen Paul Hofseth kommer til orde med tittelen: «Filosofiske snarveier? Til forståelse av en bedre fremtid».

En del av stoffet er gjenbruk av ulike innlegg, men her samlet til en enhet.

Stor takk til Pål Hermansen for at vi nok en gang får lov til å benytte hans vakre bilder!

God lesning og grubling!

Ingunn Lund-Vang, redaktør

INNHOOLD

- Økologien er verdifri – men likevel døra til fremtiden?
- Ethiske argumenter for naturvern
- Må vi sette oss i bilen for å oppleve prestekrave og blåklukka?
- Naturarv – et kraftfullt begrep
- På vegne av naturen?
- Jakten på mening: Kan kunnskap i økologi og evolusjon hjelpe oss?
- Mye biologi i de store spørsmålene
- Begrepsutviklingen i miljøvernet
- Filosofiske snarveier?
Til forståelse av en bedre fremtid

Bli frivillig i Naturvernforbundet!

Er du ny i Oslo-området og vil komme i kontakt med noen som brenner for det samme som du gjør? Vil du sosialisere deg med andre som liker seg ute? Ønsker du å gjøre en forskjell for naturen og miljøet der du bor?

Vi jobber med naturvern i hele Oslo og Akershus, og selv om en del av arbeidet går gjennom papirmøller er kanskje den viktigste delen av jobben det som gjøres i felt. Så mens vi tar oss av byråkratiet, kan du hjelpe oss ved å være med på det som er morsomst!

Rent praktisk jobber vi med alt fra kartlegging av ulike verdier i felt til formidling av kunnskap og aktuelle problemstillinger. I tillegg til dette har vi et stort fokus på å spre kunnskap, og å engasjere befolkningen i Oslo og Akershus til å bruke, nyte og ta vare på arter og naturområder i sitt nærmiljø.

Hos oss er det lav terskel og høyt under taket og vi ønsker alle og en hver velkomne! Informasjon om aktiviteter du kan bli med på finner du på nettsiden vår Noa.no.

Lurer du på noe? Ta kontakt med oss på e-post: noa@naturvernforbundet.no

Økologien er verdifri – men likevel døra til fremtiden?

Økologien som fag er deskriptiv. Den sier hvem som spiser hvem, forklarer artenes tilpasninger, viser mønstre for suksessjon, osv. En god økologibok beskriver hvordan naturen er sammensatt, og hvordan den arbeider – altså struktur og funksjon. Hvordan kan det ha seg at dette verdifrie faget løftes opp som en rettesnor for både etikk og politikk – to felter som er tuftet på verdier?

Etikeren svarer: Det er fordi jeg tillegger alle arter en *egenverdi*, og en rett til å utfolde liv. Økologisk kunnskap hjelper oss til å forvalte økosystemene slik at arter ikke dør ut. Da handler vi etisk riktig overfor naturen. Det smerter meg at så mange arter er truet, og at arter dør ut.

Den grønne politikerens svarer kanskje: Det er fordi naturen gir menneskene en rekke *økosystemtjenester*, som vi er avhengige av: Rent vann, ren luft, pollinering, nedbrytning av våre avfallstoffer, produksjon av fisk, vilt, tømmer – og mye mer. Vi må være gode økologer som høster av naturens overskudd uten å ødelegge produksjonsevnen. Ja, til og med økonomien lener seg på naturen. Så derfor: Steller vi pent med økosystemene, kan vi fortsette å utnytte deres tjenester.

Etikerens verdigrunnlag er *biosentrisk*: Det er livet selv som settes i sentrum. Vi mennesker har ikke rett til å breie oss på kloden på bekostning av alt annet liv. De fleste andre livsformer har vært her mye lenger enn mennesket, og har bedre "hevde" på å bebo denne planeten.

Politikerens verdipakke er *antroposentrisk*: Mennesket setter seg selv i sentrum og er opp tatt av "hva naturen kan gjøre for meg". Føleri og teoretisk egenverdi trengs da ikke – bare vi redder naturen såpass at den fungerer for menneskenes praktiske behov.

Så kommer det plutselig en bok som en lyskaster inn i debatten: Kanskje er vår empati for andre livsformer undervurdert som våpen i miljøkampen? Kanskje er vår antroposentrisme egentlig en underliggende årsak til verdens problemer, og ikke den opplagte døra til fremtiden? Bokas tittel er "Ethics for a full world, or, Can animal-lovers save the world?". Forfatteren er økologen Tormod V. Burkey, som forøvrig bor ved Glomma – i Norge. Boka har fått strålende mottagelser fra kjente økologer og miljøfor-

kjempere. Burkey hevder at en *ikke-antroposentrisk* etikk kunne samle folk og være nøkkelen til døra til fremtiden. Hvis vi for eksempel opplever artstapet på kloden og dyrenes lidelser som en personlig tragedie, er det en sterk kraft. (Se bare hvordan den strandete hvalen med magen full av plast gjorde inntrykk.)

Mennesket har et stort potensial for empati. Og dessuten trenger vi skjønnhet for å trives. Naturen er jo full av skjønnhet. Da vipper vi riktignok litt tilbake til antroposentrismen. Men hvorfor ikke kombinere? Derfor undertittelen "Can animal-lovers save the world?"

Boka er et ærlig og konstruktivt innspill i debatten om "Hvordan redde verden". Ett er sikkert: Økologisk kunnskap alene redder ikke verden. Et lag verdier må smøres utenpå. Hvilke verdier? Hvilken etikk? Kan biosentrismen være et vippepunkt i vår tenkning, som hindrer de katastrofale økologiske vippepunktene i å inntre?

Er det de følsomme som skal redde verden – de som sloss for det vakre? Foto: Pål Hermansen

Etiske argumenter for naturvern

Den norske filosofen Arne Næss var sterkt opptatt av naturens og artenes egenverdi. Det gjenspeiles blant annet i hans ”dypøkologi”. Men man trenger ikke å være filosof for å oppleve respekt for andre livsformer eller urørt natur.

1. Urørt natur har en egenverdi

Kommer man inn i en urskog, eller tett innpå en vill, urørt foss, opplever mange en slags respekt for naturens egne produkter. Dette er *naturdokumenter*, –resultater av naturens egne prosesser, helt uten styring fra menneskets side. Disse kvalitetene blir irreversibelt borte om vi gjør inngrep. Mange føler at det har verdi å kunne oppleve hvordan det opprinnelige Norge har sett ut. En rekke europeiske land har ikke lenger urørt natur. De har dermed mistet noe av sin identitet og *naturarv*.

2. Alle arter har en egenverdi

For økofilosofene er dette argumentet tilstrekkelig for å drive naturvern. Å tillegge en art egen-

verdi vil si å respektere artens rett til å eksistere og til å utfolde sitt livspotensial, uansett om arten er nyttig for oss eller ikke. Vi legger her an et *biosentrisk* syn på naturen, som går på at alle arter på kloden i prinsippet er likeverdige (biosentrisk betyr «liv i sentrum»). Det motsatte er å ha et *antroposentrisk* syn på naturen («mennesket i sentrum»), hvilket innebærer at naturen er til for menneskets skyld. Da er man bare opptatt av å bevare arter som vi kan ha direkte nytte av.

I naturvernsammenheng er vi opptatt av å bevare *arten*, ikke nødvendigvis ethvert individ. Det er *arten* som er den økologiske enheten i naturen, og det er *arten* som evolusjonen arbeider med. Vi kan samtidig ha full sympati med f. eks. dyrebeskyttelsen, som er opptatt av *individenes* lidelser, og fullt ut støtte arbeidet for at mennesket ikke skal påføre enkeltdyr unødige lidelser. Men i naturvernarbeidet, og i fagområdet «bevaringsbiologi» står *artene* i sentrum for vår oppmerksomhet. Det er mangfoldet av arter vi skal bevare for ettertiden, herunder artenes ge-

Ikke bare individer eller arter kan tillegges en egenverdi, men også urørt natur. Foto: Pål Hermansen

netiske variasjon, slik at de har muligheter til å følge med i det store kappløpet som heter evolusjonen. For å kunne tilpasse seg endrete forhold, kan en art ha «interesse» av at rovdyr hele tiden plukker vekk de dårligst tilpassede individene. Noe av det viktigste i naturvernarbeidet er å bevare de biotopene og naturtypene som de ulike artene er avhengige av.

Noen synes at egenverdi-begrepet er vanskelig, og hevder at det er unødvendig å trekke inn slike «abstrakte motiver» siden det finnes så mange gode nytteargumenter og økologiske argumenter. To grunner taler likevel for at egenverdi-begrepet er viktig:

a) Egenverdibegrepet er evigvarende

Hvis vi teoretisk blir så flinke til å produsere medisiner syntetisk at regnskogen ikke lenger kan kalles «det store apoteket», vil mange hevde at naturens praktiske nytte er redusert. Hvis flertallet av menneskene kommer til å leve i naturløse byer og ikke vet hva naturkontakt og naturopplevelse er, kan man tenke seg at motivasjonen for å bevare naturens mangfold faller. Men egenverdibegrepet vil alltid overleve, siden det er helt uavhengig av naturens nytteverdi for mennesket. Noen mener derfor at vi i naturvernarbeidet bør legge *hovedvekten* på naturens egenverdi, fordi dette uansett og alltid vil kunne være et samlende motiv.

b) Egenverdibegrepet flytter bevisbyrden

I USA har naturvernorganisasjonene sloss for å bevare «The spotted owl», en sjelden ugleart som er avhengig av gammel skog. Fordi man i USA har vedtatt «The Endangered Species Act», er man i prinsippet forpliktet til å bevare alle truede arter i levedyktige bestander. Dette vedtaket innebærer at alle arter har en rett til å eksistere, fordi de har en egenverdi.

Når denne uglearten er tillagt en egenverdi, behøver ikke naturvernorganisasjonene slite med å finne argumenter for å bevare den. Det er skogbruket som får bevisbyrden! På hvilken måte? Jo, biologer har regnet ut hvor store arealer gammelskog som til enhver tid må finnes for at uglen skal overleve på lang sikt. Slik kan man beregne hvilket økonomisk «tap» skogbruket vil lide ved å ta hensyn til ugla. Nå må skogbruket vise at dette tapet av inntekt eventuelt er *urimelig stort*. Hvis det er et tap som skogbruket kan leve med, er arten reddet. På grunn av at ugla er tillagt en egenverdi, er bevisbyrden snudd.

I vår viltlov av 1981 innførte man «speilvendingsprinsippet»: Alle viltarter er i prinsippet

fredet dersom ikke jakttid er uttrykkelig angitt. Dette er indirekte et uttrykk for at artene er tillagt en egenverdi, –en rett til å leve videre. Fra naturvernhold behøver man egentlig ikke lenger begrunne hvorfor bjørnen, havørna eller sala- manderen bør bevares. Diskusjonen går på *hvor- dan*. Så lenge ikke kostnadene eller problemene med å bevare artene blir urimelig store, skal artene i prinsippet bevares. Også Rio-konvensjonen av 1992 om bevaring av biologisk mangfold, som Norge var et av de første landene til å undertegne, forutsetter respekt for enhver arts rett til å eksistere. Den norske «rødlisten» over truede og sårbare arter inneholder navn fra mange «unn- selige» grupper som moser, lav, sopp og insekter, og vi oppretter verneområder for disse gruppene uten å kreve at artene skal være «nyttige» for oss.

3. Mange arter har lang «hevd» på å bebo kloden

Mens menneskets utviklingsgrein skilte lag fra sine apeslektninger for bare 5 millioner år siden, har mange organismer en lang hevd på å bebo kloden. Krokodiller, skilpadder, øyestikkere og kakerlakker var utviklet allerede for flere hundre millioner år siden. Også naturens blomsterprakt var på plass lenge før våre apelignende forfedre tok de første forsiktige skritt på to bein. Mennesker imellom er vi veldig opptatt av hevd og rettigheter, og overfører vi dette til naturen innebærer det økt respekt for andre livsformer. Havskilpaddene, som nå er truet over hele verden, er en svært gammel og vellykket gruppe på denne planeten. Vi overbeskatter dem i havet og ødelegger sandstrendene der de legger egg. Men de har en eldgammel hevd på kloden, og vi bør respektere deres rett til å eksistere videre. De representerer et pust fra en meget fjern fortid og har overlevd en rekke globale dramaer som meteorittnedslag, klimaendringer og landforskyvninger. En av naturens virkelig vellykkede oppfinnelser, helt til de tobeinte kom.

4. Hensyn til fremtidig evolusjon

Mange føler at det er etisk galt å «klippe av» evolusjonære linjer, som kunne vært råstoff for videre evolusjon. Havskilpaddene representerer en slik linje, de store hvalene en annen, elefante- ne en tredje. Jo større spekter av naturens mangfold som får være med inn i fremtiden, desto større materiale har evolusjonen å arbeide videre med. Foruten menneskenes omforming av kloden, kan det komme nye istider, nye kontinentalforskyvninger, osv. Et rikt utvalg av organismer sikrer både at økosystemene kan fylles opp

med et mangfold av nydannete arter, og at lange, evolusjonære linjer kan fortsette å blomstre uten å gå varig tapt. Det hele bunner i at man tillegger evolusjonens gang en egenverdi og respekt, og at de ulike utviklingslinjene har en «rett» til å fortsette inn i fremtiden.

5. Hensyn til fremtidige generasjoner

«Fremtidige generasjoner har ikke gjort noe for oss. Hvorfor skal vi gjøre noe for dem?» Slike utsagn finnes, men er sjeldne. De fleste føler umiddelbart et moralsk ansvar for de slektene som kommer etter oss. På samme måte som våre livsvilkår er preget av hva forrige generasjon overlot til oss, har våre disposisjoner stor betydningen for senere generasjoners livskvalitet. Særlig alvorlig er irreversible tap av kvaliteter, som urørt natur eller arter. Brundtlandkommisjonens definisjon av «bærekraftig utvikling» er nettopp dette: Vår generasjon skal dekke våre behov, men ikke ødelegge fremtidige generasjoners muligheter for å dekke sine behov. Et mangfold av naturtyper og arter er en god gave å gi videre. Biologisk mangfold betyr sikkerhet, valgmuligheter og livskvalitet. Senere generasjoner kan komme til å utvikle helt nye metoder både for å utnytte naturen til praktiske formål, og til å glede seg over den!

Vårt samfunn er stolt av demokratiet: Flertallet bestemmer. Men hva om vi gir fremtidige generasjoner stemmerett? Til sammen vil fremtidens generasjoner utgjøre flere personer enn vi som lever nå. Gir vi disse generasjonene stemmerett, ville vi blitt demokratisk nedstemt i saker der vi fremmer kortsiktige interesser, men der det går ut over slektene som kommer etter oss. Burde vi i viktige møter hatt en tom stol, til en representant som av praktiske grunner ikke kan møte, men som kanskje burde hatt vetorett?

6. Religioner og naturvern

Kristendommen er opptatt av «skaperverket», som noe det er etisk riktig å verne om. Norske biskoper har for eksempel støttet bevaring av artsmangfoldet gjennom økt skogvern. Også andre religioner har et positivt natursyn. Det ligger et stort felles potensial i verdens religioner, når det gjelder støtte i naturvernarbeidet. Hvordan skal vi klare å få utløst dette store potensialet? Alle kulturer har religion, men bare noen har vitenskap. Religionen er en universell døråpner til naturvernarbeidet. Noen bør finne nøkler til å låse opp disse tunge, store dørene og frigjøre et spennende potensial til samarbeide.

(Stoffet er hovedsakelig hentet fra fire tidligere artikler i Grevlingen 1998/1999)

Av Pål Hermansen

Må vi sette oss i bilen for å oppleve prestekrave og blåklukke?

Hva er natur og hva er kultur? Skillet mellom det «naturlige», det uberørte landskapet og dyrelivet, og kulturen, det menneskeskapte, er ikke så klart og tydelig som vi kanskje har lett for å tro. Den uberørte naturen er i dag nærmest ikke-eksisterende, i alle fall om vi også tar med de forandringene som klimaendringene forårsaker. Vi mennesker har påvirket naturen, både landskapet og alle skapninger som lever der, siden vi begynte å vandre utover verden for litt mer enn 100000 år siden. I denne første tiden var naturen noe vi kjempet mot og prøvde å underlegge oss for å kunne opprettholde livet og føre generasjonene videre. Som jegere og sankere var det bare livsgrunnlag for et par millioner mennesker på hvert kontinent, mens jordbruket nå kan fø opp mot 1000 ganger så mange. Det har ikke kom-

met uten en høy pris.

Påvirkningen på naturen fra jeger- og samlersamfunnene var liten. Den virkelige omformingen av landskapet kom med jordbruket. Kulturlandskapet har en kanskje 12000 år lang historie på verdensbasis, i Norge er de første sporene etter jordbruk 4000 år gamle. Ved de store elvene i Mesopotamia, Egypt, Kina og Indus ble jordbrukskulturene utviklet på grunnlag av irrigasjon fra store, lunefulle elver. Komplekse samfunn måtte bygges opp for å skape og drifte kanalsystemer i det flate, tørre landskapet. I Norge, derimot, var topografien og nedbøren mer demokratisk fordelt og individuell. Det var rikelig med vann og det rant over alt i det kuperte landskapet. Hver enkelt bonde kunne velge å bosette seg der hvor jorda, vannet og fruktbarheten var

tilfredsstillende. Dermed ble bosetningen i Norge mer spredt og lite avhengig av statsdannelser.

Den første menneskelige omformingen av det norske landskapet skjedde på relativt små arealer og endret topografi og miljø i bare moderat grad. Landet ble sakte åpnet opp av hogst, brenning av skog, husdyrbeite og slått. Det gjorde at planter som egentlig likte seg i lyset, men som ikke fikk utvikle sitt potensiale i skogen, så sitt snitt til å vandre inn på åpne områder i takt med åkerlap-penes og slåttemarkenes utbredelse. Her kunne de spre seg ut i mye større antall enn før. Med plantene fulgte en sopppflora og en rekke insekt- og dyrearter. Alle artene økte i antall og tilpasset seg etter hvert den sirkulære rytmen i jordbru- ket. Særlig var de åpne engene og utslåttene, som bare ble slått og ikke beitet eller gjødslet, fristeder for ellers sjeldne arter.

En helt ny landskapstype ble skapt, kultur- landskapet, der menneskenes innvirkning på mangfoldet i naturen var mer positiv enn negativ. De flate områdene med godt klima og rik jord av

sedimentære bergarter ble etter hvert forvandlet til bølgende åkre og beitemarker. Kulturlandska- pet i områder med bratte lier og harde bergknau- ser, som i store deler av Vest-Norge, ble i større grad til mindre, grønne engflekker hengende på bratte berghamre.

Begge typer kulturlandskap har endret seg i takt med det moderne landbrukets mekanise- ring og effektivisering. Landskapsmodellering, gjødsling, tidlig slått og manglende beiting har ødelagt de aller fleste engene. I det fulldyrkede landskapet er det knapt noen naturlige elemen- ter igjen, mens det gammeldagse, tungdrevne landskapet har gått ut av bruk og er ofte plantet til med grantrær. Det betyr at det rike kultur- landskapet nesten er forsvunnet i løpet av de siste tiårene, som følge av enten for intensiv eller helt manglende bruk.

I dag er de naturlige engene en rødlistet, sterkt truet biotop. Vi har i Norge nå bare rundt 600 gode slåtteng-biotoper igjen, omtrent 4500 dekar, mens det for drøyt hundre år siden var

Riktig utført kantslått er gunstig for floraen. Men det er et paradoks at kulturlandskapets blomsterenger er fordrevet til veikantene. Foto: Pål Hermansen

nesten seks millioner dekar slåtteng og utmarks-slåtter, altså mer enn 1300 ganger så mye! Det gjøres i dag mye innsats for både å vedlikeholde, restaurere og gjenskape enger, men det er et møysommelig arbeid som krever mye og monner lite i den store sammenhengen. Dette må også skje spredd over hele landet, siden de forskjellige artene har tilpasset seg regionale, klimatiske forskjeller. Når det skal etableres nye enger, må det finnes frø fra den samme regionen. Det er ikke gitt at en ryllikplante fra Sørlandet vil finne seg til rette i Trøndelag eller Nordland. NIBIO sin avdeling på Landvik ved Grimstad koordinerer slik regionsvis frøavl over hele Norge.

Alt dette arbeidet med å holde i hevd og skape nye enger er svært viktig. Men et litt oversett fenomen er at vi faktisk har store engarealer over hele landet som det ikke tas hensyn til i noe regnestykke. Det er rett og slett veikantene, som i stor grad får stå i fred og utvikle seg selv. Ingen bryr seg om dem, og det er akkurat det plantene liker! Resultatet kan vi mange steder beundre som frodige, fargerike render med prestekrager, blåklokker, jonsokblom, geitrams og mjødurt langs asfaltstripene. Og med blomstene følger et stort utvalg av insekter. Over en tredjedel av verdens insektarter er truet, og antallet av hver art har gått drastisk ned i løpet av de siste tiårene. Derfor må vi vie dem mer oppmerksomhet enn vi gjør i dag.

Et regnestykke gjort i år 2000 forteller at alle norske veikanter til sammen utgjør 1131 kvadratkilometer, eller 1,13 millioner dekar! Det er det samme som omtrent halve Vestfold fylke, eller 250 ganger større areal enn de registrerte engene. Nå skal vi ikke påstå at alle veikanter har samme kvalitet som de gjenværende «ekte» engene, men her trumfer kvantiteten kvaliteten. Forskning viser at veikantene rommer et overraskende stort antall arter, også en del virkelig sjeldne og verdifulle. Et annet interessant poeng er at de forskjellige små eng-områdene rundt omkring i landet blir stadig mer isolert fra hverandre, slik at utveksling av arter, både av planter og insekter, blir vanskeligere. Også her kan veikantene spille en nøkkelrolle ved at de nettopp representerer spredningskorridorer for sårbare og sjeldne arter.

For å holde slåttenger i hevd, er det nødvendig med slått og fjerning av gresset. Også veikantene trenger slik oppfølging, men i alt for stor grad kan vi se at det foretas unødvendig kantslått midt på sommeren, når blomstringen og insektreproduksjonen er på sitt maksimale. Dette er sterkt ugunstig utfra et biologisk perspektiv. De gamle enge-

ne ble slått sent på sommeren, etter at plantene hadde satt frø, gjerne i august til september.

Praksis for kantslått varierer etter veikategori og fra sted til sted. Statens vegvesen, fylkeskommunene og kommunene har ansvaret for hver sine veier og har hver sine praksiser. Statens vegvesen slår to ganger i året, både tidlig på sommeren og på høsten. Det anføres at den tidlige kantslått gjøres for å hindre fremmede arter i å spre seg. Det kan være riktig og viktig noen ganger, men slik slått må da foretas på grunnlag av nøyaktige registreringer av de stedene hvor det er en aktuell problemstilling, og ikke brukes som argument for å slå over alt. Fjerning av gresset etter slått er det også vanskelig å få til.

Langs de mindre veiene, hvor fylkeskommunene og kommunene rår, er det enda mer sprikende praksis. Derfor er det dessverre svært mange steder hvor vi ser frodige og fine veikanter forvandles til livløse gressplener midt i den beste tiden for både planter og insekter.

Trafikksikkerhet er sjelden noe avgjørende moment i denne sammenhengen, det er svært sjelden plantene i løpet av en sesong rekker å bli så høye at de hindrer sikten. Motsatt kan man faktisk heller tenke seg at slått midt på sommeren vil føre til oppvekst av nye, ferske plantedeler som kan lokke rådyr og andre beitende arter fram mot veikanten.

Arbeidet med å bevare og øke arealet av verdifulle slåttemark er viktig, men de er ennå få og små. Derfor må vi samtidig bli mye mer bevisst på den verdien som ligger i veikantene og grøftene over hele landet. Med enkle tiltak kan kvaliteten på denne store genressursbanken bli mye bedre. Viktige biotoper må kartlegges og følges opp på en biologisk mer bærekraftig måte enn det som er praksis i dag. Omfanget av kantslått bør reduseres betydelig og den må alltid vurderes ut fra de biologiske konsekvensene. Dette er jo til og med et tiltak som ikke koster noe. Mindre kantslått betyr heller penger spart på offentlige budsjetter.

Selv om vi kan ha entusiasme for å ta vare på verdiene i veikantene, er det også et litt trist symptom på den kyniske verden vi lever i. Vi har bokstavelig talt kjørt det aller meste av kulturlandskapet «i grøfta» og må nå gjøre det beste ut av restene. Joda, veikantene kan se fine ut. Men vi får en litt flau smak i munnen av at prestekrager og blåklokkene ikke lenger lar seg bevege av sarte sommervinder, men heller blir liggende flate i vindsuget etter passerende lastebiler. Det blir litt den samme følelsen som å la en tusen år gammel stavkirke ende opp midt i en rundkjøring ved motorveien.

Naturarv – et kraftfullt begrep

Alle land har både en kulturarv og en naturarv. Mens kulturarven vitner om forfedrenes liv og virke, viser naturarven oss det naturgitte mangfoldet av arter, naturtyper og landskap. Begge typer arv bidrar til å bygge nasjonal identitet, og må forvaltes i et langsiktig perspektiv.

Her i Norge er vi gode til å profilere oss på kulturarven, både innad og utad. Stavkirkene og vikingskipene er internasjonalt kjente klenodier. Akkurat nå får utgravingen av «Gjellestadskipet» stor oppmerksomhet. Til våre nasjonale stoltheter hører også Folkemuseet på Bygdøy og Maihaugen på Lillehammer, begge med en bygningsarv tilbake til middelalderen. Kjører du oppover Numedal, blir du møtt av et stort skilt: «Velkommen til Middelalderdalen». I dette dalføret er mange gamle bygninger bevart – både låver, stabbur og annet fra det gamle bondesamfun-

net, samt noen stavkirker. Tar du båten ut til Vega kommune i Nordland, går du i land på «Steinalderøya», hvor sporene etter steinalderfolkens boplasser er mange, og sjansen er god for å finne flintrester. Kulturarven er fin måte å profilere seg på, enten det gjelder en nasjon, en landsdel, et dalføre eller en kommune.

Også norsk naturarv kan skilte med internasjonale verdier. Ja, Norge er blitt kalt en biologisk stormakt. Hvis vi deler landet opp i klimasoner med ulik vegetasjon, får vi 26 såkalte vegetasjonsgeografiske regioner. Til sammenligning har Sverige 17 regioner, Finland 10 og Danmark bare 2. På landskapsnivå har vi en lang og forrevne kyst, trange fjorder, en spektakulær fjellnatur og en unik (men hardt prøvet) vassdragsnatur. Norge er også berømt for den trønderske «kystregnskogen» og for sine egenartede bek-

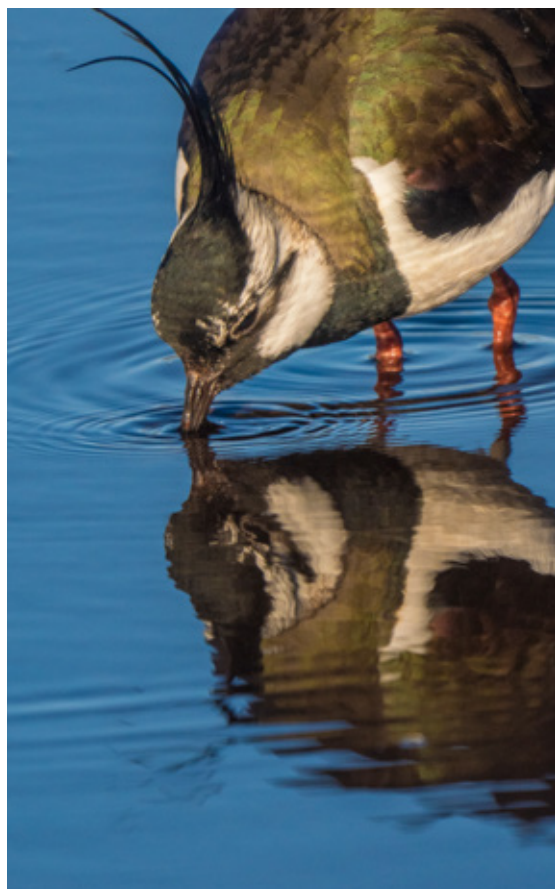

Den elegante makrellterna er en del av vår naturarv. Foto: Pål Hermansen

kekløfter – særlig i Gudbrandsdalen. Begge disse fuktige biotopene har en spesiell vegetasjon, ikke minst når det gjelder lav. Norge er en spennende lav-nasjon, med vel to tusen arter. Disse representerer 10 prosent av alle verdens kjente lavar-ter! Artene fordeler seg fra fjord til fjell, fra kyst til innland, fra åpen mark til skog, og fra vått til tørt.

En annen norsk naturtype som fortjener å nevnes er myr. Her er både plante- og dyrelivet spesielt. Norge har Europas største mangfold av myrtyper – fra kystens terrengdekkende myrtepper via kalkrike orkidémyrer og langstrakte moltemarker, til fjellets vaiende myrull. Vi er også europamestre i torvmosearter: Nesten samtlige av Europas vel 50 torvmoser finnes i Norge. Det er torvmosenes fortjeneste at myrene våre kan lagre store mengder karbon. Og det er torvmosene som har den fabelaktige evnen til å suge opp vann, slik at myrene virker flomdempende. I alt har vi ca. 1100 mosearter her til lands, som utgjør vel 5 % av verdens kjente moser.

I kulturlandskapet møtes naturarven og kul-

Mange av kulturlandskapets fugler sliter. Her vipa, som er nesten borte. Foto: Pål Hermansen

turarven. Med utgangspunkt i naturgitte betingelser skapte våre forfedre helt nye, skjøtselsavhengige naturtyper som blomsterrike slåtteenger og seminaturlige beitemarker. Det lysåpne, mosaikkformete kulturlandskapet favoriserte en lang rekke arter, særlig blant høyere planter og pollinerende insekter. Etter som gamle driftsformer opphører, tikker disse artene inn på rødlistene.

Oftest er det kulturarven som får oppmerksomhet. I dagens Norge er naturarv-begrepet heldigvis på vei oppover. Selv om begrepet sikkert har blitt brukt lenge, tror jeg det skjedde et «gjennombrudd» da Barskogutvalget la fram sin verneplan i 1988. I utvalgets arbeid ble begrepet forsøkt innarbeidet, men ble tatt ut. Et nytt forsøk lyktes, og begrepet ble stående som et viktig motiv for skogvernarbeidet. Vern av gammel skog er i dag det viktigste enkelttiltaket for å hindre artstap i Norge. Skogsreservatene fremstår også som «naturdokumenter» med stor opplevelsverdi, og som skattkister for forskning og undervisning.

Begreper har makt. De styrer vår oppmerksomhet og påvirker våre prioriteringer. Naturarv er et symboltungt begrep med en kjerne av pietet, verdier og plikt. Begrepet egner seg ikke bare i festtaler, men trengs nå i den daglige kampen for å redde norske naturverdier. Det hogges i våre siste naturskoger, dels med statstilskudd. Utbyggingskåte kommuner bygger ned både kystnatur og fjellskog i et ukontrollert tempo. Villreinen, som vi har et internasjonalt ansvar for, får sine leveområder innsnevret og oppsplittet. Hvor er kommandostrukturen som skulle ivareta internasjonale og nasjonale føringer? Sentrale myndigheter har dessverre flyttet den viktige planavdelingen fra Klima- og miljødepartementet til Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Statsforvalterne blir bedt om å ikke legge seg bort i kommunale arealdisponeringer. Men nesten ingen kommuner har miljøvernledere i dag.

Det er tid for å ta naturarvbegrepet fram i den daglige kampen for norske naturverdier. Ikke minst i den naturødeleggende vindindustriutbyggingen. Nylig hadde NVE «oppdaget» at energisparing, etterisolering av hus og andre enkle tiltak kunne ha spart inn en strømmengde som tilsvarer all utbygd vindkraft. Velkommen etter, NVE. Jeg gir herved både dere, stortinget og Regjeringen et symboltungt lodd som heter naturarv. Legg loddet pent i den grønne vektskålen, den som med uklar skrift heter «Det grønne skiftet».

På vegne av naturen?

Tapet av naturmiljøer og arter kan gå dypt inn på oss. Vi kan oppleve en sorgreaksjon, og begreper som natursorg og økosorg blir i dag brukt. Selve naturødeleggelsene er av noen blitt betegnet som «ecocide» på engelsk – som en parallell til «genocide». På norsk blir disse begrepene økomord og folkemord. Slike begreper formidler et stort alvor. Hva gjør dette med oss?

Natursorgen er en «innholdsrik» sorg. Den kan være på vegne av en selv, men den kan også være på vegne av menneskeheten, på vegne av fremtidige generasjoner, på vegne av evolusjonen som mister materiale, eller på vegne av naturen selv.

Vi mennesker kan tale vår egen sak, andre menneskers sak, eller fremtidige generasjoners sak. De to første er rettigheter som er nedfelt i lover, og hensynet til fremtidige generasjoner er allment anerkjent moralsk poeng. Men hva om vi føler det meningsfullt – og kanskje nødvendig – å tale naturens sak, for ikke å snakke om evolusjonens sak?

Naturen kan jo hverken tale sin egen sak eller forsvare seg. Riktignok kan den straffe oss kraftig, dersom vi skader økosystemene og artsmangfoldet

det slik at naturen opphører å gi oss gode økosystemtjenester. Så den kan slå tilbake på sin måte. Det er all grunn til å holde seg innenfor naturens tålegrenser. Men hvilke verdier er det vi forsøker å hegne om dersom vi sier at vi ønsker å tale naturens sak, eller å sloss på vegne av naturen?

Naturens egenverdi, eller iboende verdi om man vil, er et grunnlag. Det betyr at vi føler respekt for andre arters rett til å utfolde liv – og for økosystemers rett til å fungere. En annen måte å si det på er at enhver art har visse «interesser», i form av forutsetninger for livsutfoldelse. Disse interessene kunne vi prøve å forsvare. Når vi prøver å redde trekkfuglenes rasteplasser, beundrer vi kanskje fuglenes evne til å navigere, og vi kan føle sympati for deres behov for mat eller en lang reise og deres trang til å finne igjen stedet hvor de vokste opp. Vi beundrer også havskilpadde-nes evne til å finne tilbake til sitt fødested, og vi prøver å skjerme deres viktige strender. Vi bevarer til og med hule eiker som er levested for spesialiserte insekter, og undrer oss over en tilpasning som er resultat av lang evolusjon. Kanskje handler vi på en uklar autopilot når vi finner slike «redningstiltak» meningsfylte, og kanskje ville

Juridisk er det vanskelig å tillegge naturen rettigheter. Rettigheter i lovverket gjelder mennesker og deres eiendommer. Men kan jusen utvikle seg? For natursorgen kan være på vegne av natur, like mye som på vegne av oss selv. Kan den vakre og sjeldne toppmeisen få en juridisk rett til å eksistere? Foto: Pål Hermansen

vi argumentert med andre momenter enn artenes egenverdi om vi ble spurt. Men i noen tilfeller, som hvis det er snakk om å bevare et bestemt naturområde eller et intakt elveløp, kommer kanskje svaret at vi vil sloss på vegne av naturen. Alta-aksjonens slagord «La elva leve» var for mange et budskap på vegne av naturen. Dagens organisasjon «La naturen leve», som sloss mot naturødeleggende vindkraft, kjemper nok også i stor grad på vegne av naturens egenverdi.

Rio-konvensjonen av 1992 om biologisk mangfold legger til grunn at alle livsformer skal bevares. Implisitt innebærer det respekt og egenverdi. Og norske rødlistene over arter og naturtyper respekteres stort sett uten noen ytterligere verdidebatt, og uten krav om anvendt verdi.

Noen synes at egenverdigbegrepet er problematisk. Kan annet liv enn mennesker ha egenverdi? Kan vi opptre på vegne av andre arters interesser?

Dette er selvsagt mat for både filosofer og jurister. Filosofen Arne Næss var opptatt av naturens egenverdi (intrinsic value) og skrev i 1985 en tekst med tittelen «Will the defenders of Nature please rise?» Juristene spør: Kan natur være et rettssubjekt, altså noe som kan «kreve» å få sine interesser eller eksistens ivaretatt? En mesteroppgave i jus fra 2015 av Odd Harald Eidsmo

Barder (*Naturen som rettssubjekt*) konkluderte med at det i praksis er problematisk å gi naturen rettigheter. Kandidaten gir imidlertid interessante eksempler på at idéen om naturrettigheter har kommet langt i visse land, som Ecuador, Bolivia og New Zealand. I disse landene er det urbefolkningens tradisjonelle tenkning som har påvirket lovgivningen. I den equadorianske grunnloven gis naturen – med referanse til naturens livssykluser – en umistelig rett til å eksistere, dø, regenerere og bli respektert. Retten gjelder ikke bare respekt for naturens eksistens, men også for naturens strukturer, funksjoner og evolusjonære prosesser. Loven gir til og med naturen rett til å bli gjenopprettet. Men praktiseringen har vist seg vanskelig. Hvordan skal vi definere de enhetene i naturen som vi vil beskytte, og hvilke interesser skal vi hevde?

Rettstenkingen i vår kultur har oppstått som et fag mennesker imellom. Men både vi og naturen taper på at vi ikke er spenstige nok til å gi naturen – som vi selv er sprunget ut av – rettigheter.

Slik holder vi på og findiskuterer, mens naturen forvitrer omkring oss. Imens får vi som føler det meningsfullt å tale naturens sak, og meningsløst å ikke å gjøre det, fortsette å opptre på vegne av naturen.

Av Sigmund Hågvar

Jakten på mening: Kan kunnskap i økologi og evolusjon hjelpe oss?

Mennesket er den eneste arten som leter etter *mening*. Vi bruker stadig uttrykket at noe er meningsfullt (og positivt), eller at noe er meningsløst (og negativt). Et godt liv bør inneholde mest mulig mening. Den norske filosofen Peter Wessel Zapffe mente riktignok at behovet for mening var menneskets tragedie. Mennesket var nemlig overutrustet, mente han, og hadde dermed problemer med å finne både mening og rettferdighet. Tittelen på doktorgraden hans var deretter: «Om det tragiske». Han om den vinklingen, men de fleste av oss opplever heldigvis gode perssoner med mening. Det kan være i vennskapelig samvær med andre mennesker, i ulike aktiviteter, eller at man utvikler et overordnet syn på livet og tilværelsen – religiøst eller ikke – som blir en meningsfylt mental plattform.

Blant det som gir mening, er *tilhørighet*. Vi er sosiale vesener som «hører til» ulike grupper, særlig familien, men også et geografisk område

eller en nasjon. Vi inngår i en rekke typer fellesskap, ved å delta i ulike seremonier og feiringer, politiske partier eller spesielle organisasjoner. Personer som har måttet flytte mange ganger kan ha en følelse av rotløshet.

Vår hjerne er opptatt av eksistensielle spørsmål, der vi prøver å finne vår plass i helheten. Den svenske psykiateren Nils Uddenberg bruker uttrykket «livsaskadning», som kanskje kan oversettes med «livsanskuelse» på norsk. Tradisjonelt har religionen gitt oss perspektiver og forklaringer som vi har slått oss til ro med. I vår tid utfordres vi av vitenskapen, som leverer økende kunnskap innen økologi og evolusjon. Kan disse fagområdene «ta over» og gi mennesker en biologisk, ikke-religiøs livsanskuelse? Ja, hevdet Nils Uddenberg i sin bok «Det stora sammanhanget: Moderna svenskars syn på människans plats i naturen» (1995). Boka forteller om hans spennende prosjekt med tittel «Biologi som

livsåskådning». Gjennom spørreundersøkelser og dybdeintervjuer kunne han vise at moderne svensker i økende grad støtter seg på kunnskap i økologi og evolusjon, i stedet for religion. Behovet for tilhørighet og mening ga seg ofte uttrykk i en respekt for naturens mekanismer, at man burde tenke økologisk, og at andre livsformer hadde en egenverdi.

Ennå sterkere biologisk orientert er den verdenskjente biologen Edward O. Wilson I sin bok «The social conquest of earth» (2012). Han tar opp «de evige spørsmålene»: Hvem er jeg, hvor kommer jeg fra, og hva er jeg en del av? Wilsons vinkling er rent vitenskapelig og oppdaterer leseren på hva vi vet om menneskets evolusjon. Vår tilhørighet ligger dypest sett i naturen der vi er evolvert, sier han. Og vårt slektskap med naturens andre arter gir et virkelig stort per-

spektiv. Wilson vektlegger også vårt sterke sosiale behov for gruppetilhørighet. Han fremmer dagens kunnskap innen biologi og evolusjon som en meningsfull livsanskuelse. I så måte er han i godt selskap med salige Darwin, som i sin «Artenes opprinnelse» tillot seg å antyde at også mennesket var et produkt av naturlig utvikling. Følgende setning fra Darwin, helt på slutten av «Artenes opprinnelse», er blitt en klassiker: «There is grandeur in this view of life ..». Og vi vet jo at Darwins tanker og vitenskapelige dokumentasjon endret livsanskuelsen til mennesker over hele verden.

Vi vet at verdier som kommer innenfra kan ha stor kraft. Kanskje er det en dyp erkjennelse over hvor vi kommer fra som må mobiliseres, når tørre data om klodens tilstand ikke gjør inntrykk nok?

Tilhørighet gir mening. Det kan være mennesker, men også steder i naturen. Foto: Pål Hermansen

Mye biologi i de store spørsmålene

"Jeg er biolog" svarer du kanskje hvis noen spør "hva du driver med". Og reaksjonen? Ofte et skuldertrekk? For kan en biolog være et spennende menneske? Hvor gøy og interessant er det egentlig å ha en av oss som bordfelle gjennom en lang kveld? Jeg tør hevde at en ekte biolog kan bli en interessant samtalepartner. For ettersom timene går i godt selskap, dukker gjerne de STORE spørsmålene opp. Og da er vår stund kommet!

En klassiker er menneskehetens fremtid. De fleste kjenner truslene, både biologer og andre: Vi er for mange, artene forsvinner, og farlige klimaendringer er underveis. Eller hva med tvekjønnete isbjørner, albatrosser med magen full av plast, mjøsørret som ikke bør spises, og gener på avveie? Temaene er mange. Vi er trådt inn i tidsepoken antropocen, der vår innvirkning på klodens økosystemer er tydelig. Vi presser økosystemene helt opp mot deres tåleevne. Til og med de store sammenhengene i naturen begynner å knake. Økologifaget seiler opp som selve nøkkelen til forståelse, til reparasjon og langsiktig forvaltning. I løpet av vel 50 år har økologi gått fra å være et fag for spesielt interesserte til å bli et nødvendig redskap for å ta vare på kloden og oss selv. Vi er altså ikke bare i antropocen, men like mye i *økologiens tidsalder*. Vår avhengighet av at økosystemene fungerer kommer klart fram i begrepet *økosystemtjenester*: Naturen produserer rent vann, ren jord og ren luft dersom vi stiller pent med den – og mange andre goder. Blant annet pollineringen, som mylderet av insekter sørger for. Er du så heldig å være entomolog, kan du jo starte med å si at du er biolog, og så vise trumfkortet "entomolog" utpå kvelden!

Spennende er også det motsatte spørsmålet "Hvor kommer vi fra?" Finnes det virkelig menneskelige fossiler? Hvor gamle er de? Var det i Afrika vi ble mennesker, eller hvordan var dette egentlig? Har vi litt neandertalgener, og hvorfor ble neandertalerne borte? Er det virkelig slik at våre nærmeste slektninger er blant de mest truede arter på kloden? Mye bra biologi her!

Så er det kanskje genetikkens tur rundt bordet. Kan gener slås av og på? Er miljøet likevel med på å bestemme arvelighet? Kan vi genteste våre barn for mulige sykdommer? Og hvordan var denne spiralstrukturen i DNA egentlig? Er det bare fire bokstaver som bygger opp hele meg? Og har vi mye søppel-gener, sier du? Hvordan har

man klart å finne ut av noe så smått? For nå er vi i kontakt med de store spørsmålene i de minste bitene.

Men– vil noen si – den virkelig store, gjenværende gåten er hvordan hjernen fungerer. Vi har alle en slik, og den både hjelper og lurer oss, drømmer oss og leder oss. Det er den som er meg. Men kan hjernen studere seg selv? Kan den avsløre sine egne hemmeligheter? I hvert fall får alle nye fremskritt på denne forskningsfronten stor oppmerksomhet. Og kommer man inn på tankeoverføring, merkelige opplevelser og kanskje spiritisme, så går kveldstimen fort. Mange kan ha underlige ting å berette. Så hjernens biologi er en god kandidat på listen over store spørsmål.

Men verdensrommet da, "big bang" og vår plass i det hele, det er også en klassiker i sene kvelds- og nattetimer. At både tid og rom krummes? Var det ikke det Einstein sa? Og nå er det jo påvist planeter rundt andre soler! DA kommer endelig et av de ultimate spørsmål opp. Som ikke er astronomi eller fysikk, men biologi! For er det én oppdagelse som ville svirret rundt kloden i løpet av minutter, var det oppdagelsen av liv på en annen planet. At vi ikke er alene i verdensrommet! Igjen: Biologi!

Så heldig er den personen som får en "grå" biolog som bordkavaler! Da ligger det an til å tenke stort!

Uten pollinatoren går det dårlig, både for oss og naturen.
Foto: Pål Hermansen

Begrepsutviklingen i miljøvernet

Tidligere publisert i tidsskriftet Plan

”Business as usual” vil føre Norge og verden inn i en problematisk fremtid, med farlige klimaendringer, omfattende tap av naturens mangfold, og usikker tilgang på mat og rent vann. Historiens viktigste debatt foregår nå: Hvordan finne alternative veier inn i fremtiden? Det moderne forbrukersamfunnet er under lupen, nye energiformer diskuteres, og ideelle fremtids-samfunn skisseres.

Norge og verden har en rettesnor fra 1987: Brundtlandkommisjonens rapport ”Vår felles framtid”, med begrepet *bærekraftig utvikling*. Men dette velmente begrepet har vist seg å være både tøyelig og tåkete, og kan lett misbrukes. I politiske debatter ser vi hvor forskjellig man definerer en ”ansvarlig miljøpolitikk”. De fleste vil være ”grønne”, men gjerne på ulike premisser eller innenfor en tåkesky. Hva er for eksempel en ”grønn økonomi”? Ikke få *ønsker* ulne og lite forpliktende begreper, fordi uklarheter gjør det lettere å fortsette med ”business as usual”.

En løsningsorientert miljødebatt forutsetter en felles begrepsforståelse. Et av de bedre og

nyere begrepene er *økosystemtjenester*: Velfungerende økosystemer ”leverer” viktige tjenester som for eksempel pollinering og produksjon av rent vann. Men begrepet er strengt antroposentrisk: Det spiller på vår egeninteresse og tar ikke hensyn til naturens og artsmangfoldets egenverdi – eller mulige skjulte verdier av ulike slag.

La oss se nærmere på begrepsutviklingen i miljøvernet. Hva har skjedd med bærekraftbegrepet siden lanseringen? Hvilken rolle har utviklingen av økologifaget hatt for begrepsutviklingen i miljødebatten? Skjer det stadig en begrepsutvikling? Og er det felter hvor gode begreper ennå ikke er utviklet?

Bærekraftbegrepets skjebne

Brundtlandkommisjonen definerte i 1987 bærekraftig utvikling slik: ”En utvikling som tilfredsstiller dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstille sine behov”. Definisjonen inneholder gode intensjoner og legger moralske begrensninger på vår tids ressursbruk. Kommisjonens advarsler førte til to

Miljømessig bærekraft gjelder både klimakrisen og miljøkrisen. Foto: Pål Hermansen

viktige internasjonale konvensjoner i 1992: Klimakonvensjonen og biomangfoldkonvensjonen. Men kommisjonen ble også kritisert for å være "tvesinnet": Den hevdet nemlig at sterk økonomisk vekst var nødvendig for å nå bærekraftige mål. Hvis stadig økonomisk vekst en hovedårsak til at kloden lider, blir pasienten neppe friskere ved å bruke sykdommens årsak som medisin! Et annet problem var at miljøfiendtlige virksomheter forsøkte å "grønnvaske" seg ved å bevege seg litt i grønn retning – men altfor lite til at det monnet. Etter åtte års debatt var det blitt stor enighet om å splitte bærekraftbegrepet i tre deler, som alle måtte oppfylles: Miljømessig, økonomisk og sosial bærekraft (se Goodland 1995). Denne inndelingen benyttes fremdeles. La oss se nærmere på hver del.

Miljømessig bærekraft

Hovedpoenget er å opprettholde sunne, produktive og artsrike økosystemer. Slike "støttende økosystemer" leverer *økosystemtjenester*, som nevnt ovenfor. Her i Norge har for eksempel oppmerksomheten omkring pollinerende insekter økt de siste årene. Man er bekymret over tilbakegangen blant humler og villbier, og interessen for birøkt vokser. Viktige deler av matproduksjonen er avhengig av insektenes flittige virksomhet. Over hele kloden er naturens produksjon av rent vann en viktig "tjeneste". Klimaendringer er en mangelodet trussel mot vanntilgangen. For eksempel smelter breene i Himalaya, slik at breelver som har levert stabil vannforsyning til flere hundre millioner mennesker, tørker ut. Listen over økosystemtjenester kan forlenges med vilt, fisk, ulike skogsprodukter, medisiner, fruktbar jord, ren luft, osv.

Naturen klarer også å ta seg av moderate mengder av vårt avfall, men renseevnen må ikke belastes. De tjenestene naturen gir oss betegnes gjerne som *naturlig kapital*, og denne kapitalen må opprettholdes. Kort sagt innebærer miljømessig bærekraft at vi holder oss innenfor *naturens tålegrenser*, høster av naturens overskudd uten å ødelegge produksjonsevnen, sirkulerer ressurser og begrenser avfallsproduksjonen til det som naturen kan håndtere. Gjennom *overforbruk* ødelegger vi naturens evne til å støtte oss. Tap av naturkvaliteter innebærer også tap av verdifull rekreasjon, ulike kulturelle verdier og muligheter for vitenskap. Begrepet *miljøkriminalitet* er en god betegnelse på virksomhet som strider mot miljømessig bærekraft.

Så lenge natur fantes i overskudd og menneskene var få, var naturens produktivitet og

evne til å motta avfall så omfattende i forhold til menneskenes behov og aktiviteter at det ikke skapte problemer. I dag er godt fungerende økosystemer imidlertid blitt en begrenset ressurs: Naturlige skoger, artsrike og produktive korallrev, rike havområder, rene vassdrag eller fruktbart jordsmonn. Siden 1950-tallet har utviklingen av økologisk tenkning og økologiske begreper blitt viktig for å definere grensene – men også mulighetene – for miljømessig bærekraft. Det kommer vi tilbake til.

Økonomisk bærekraft

Kortsiktig økonomisk aktivitet som går på bekostning av naturens kvaliteter og langsiktige produksjonsevne er en hovedårsak til miljøproblemene. Store selskaper styres av aksjonærenes krav om høy avkastning, en miljøetikk er ofte fraværende, og skader på miljøet holdes utenfor regnskapet. Man bare bokfører inntektene, mens virksomheten kanskje er et ran overfor fremtiden. Det kan være "god økonomi" å slakte én ressurs etter den andre. Et tenkt eksempel er å starte med å ødelegge hvalbestanden (slik Norge var med på i forrige århundre) for deretter å overfiske sild og torsk, og så flytte aksjene over i brutal rasering av regnskog. Det er fullt mulig å bli en helt på børsen ved å drive fortløpende miljøkriminalitet.

En bærekraftig økonomi holder seg innenfor naturens tålegrenser, slik at de ulike økosystemtjenestene opprettholdes. I det lange løp er økonomien selv avhengig av fungerende økosystemer. Det er for eksempel mulig å høste frukter, nøtter, gummi osv. i en tropisk skog og samtidig bevare skogens biomangfold og dens betydning for klima og urbefolkning.

På FN-konferansen i Rio de Janeiro i 2012 (Rio + 20), ble *grønn økonomi* lansert som et viktig begrep for å skape bærekraft. Intensjonen var å definere en økonomi som tok hensyn til både miljø, klima og fattigdom. Men både OECD, Verdensbanken, de store selskapene og nasjonale ledere fra flere av de rikeste landene mente at begrepet måtte inneholde en premiss om økonomisk vekst. Det innebærer mye "business as usual". En oppfølgende, kritisk artikkel av Svarstad og Benjaminsen i Dagsavisen 23.7.2012 betegnet norsk økonomi som en miljøfiendlig *brun oljeøkonomi*. Artikkelen presenterte også begrepet *brungrønn nykolonialisme*: I stedet for å sette i verk klimatiltak nasjonalt, betaler man seg ut av det ved kjøp av klimakvoter og støtte til skogbevaring i andre land.

Gandhi har sagt: "Verden har nok til alles be-

hov, men ikke til alles begjær”. Det er god ressursfilosofi, god etikk – og en rettesnor for en bærekraftig økonomi.

Sosial bærekraft

Dette begrepet innebærer et fredfullt og tolerant samfunn hvor man samarbeider, og hvor lov og orden opprettholdes. Tre underbegreper brukes om ulike typer ”kapital”. *Menneskelig kapital* skapes gjennom utdannelse, helse og ernæring. *Sosial kapital* peker på verdien av sosial stabilitet, og *Moralsk kapital* indikerer felles verdier og like rettigheter. Alle tre typer kapital trues av overbefolkning eller av miljøproblemer.

Den norske professor i sosialøkonomi, Ragnar Frisch, som i 1969 vant Alfred Nobels minnepris i økonomi, var opptatt av at hvert landområde hadde et *populasjonsoptimum* som sto i forhold til ressurstilgangen. Blir det for mange mennesker i forhold til arealer og ressurser blir det sosial og økonomisk krise! Dette begrepet fortjener å bli brukt når sosial bærekraft diskuteres.

Økologiens tidsalder:

Miljødebatten næres av økologisk tenkemåte og begrepsutvikling

Oppvåkningen

Omkring 1960 var økologi et lite fagområde for spesielt interesserte. I dag preger økologisk tankegang og økologiske begreper viktige deler av samfunnsdebatten. Vi er gått inn i *økologiens tidsalder*.

Da Eugene Odums første lærebok i økologi – *Fundamentals of Ecology* – så dagens lys i 1953, ble den ivrig lest av naturverninteresserte personer. Blant dem var noen av pionerene i norsk naturvern som Ragnhild Sundby, Eilif Dahl og Sigmund Huse. Her fant de endelig et vitenskapelig grunnlag for å påvise naturens sårbarhet, og viktigheten av å ta vare på naturens arts mangfold og produksjonsevne. Stort inntrykk gjorde også Rachel Carsons bok *Den tause våren* (på norsk i 1963), som var et varsel om miljøgiftenes fare for fuglelivet og miljøet ellers. Vi kan si at 1960-tallet var et oppvåkings-tiår for natur- og miljøvernet, både globalt, europeisk og her i Norge. Det kulminerte med det europeiske naturvernåret i 1970 og den første internasjonale miljøvernkonferansen i Stockholm i 1972. Samme år opprettet Norge verdens første miljøverndepartement med botanikeren Olav Gjærevoll som statsråd.

Økologisk tenkemåte preget den nye miljødebatten. I 1971 skrev to unge økologer, Ivar Mysterud og Magnar Norderhaug, en perspektivrik artikkel i tidsskriftet *Norsk Natur: Økopolitikk – naturvernets nye dimensjon*. Dermed var begrepet økopolitikk spikret i den norske debatten: En politikk som ikke overskrider naturens tålegrenser, men som er på lag med de økologiske spillereglene. ”*Et samfunn i likevekt må bli et politisk alternativ til valgspørålet Et samfunn i vekst, som nå utspiller sin rolle*”. Året etter kom boka *Ringens sluttes* på norsk, skrevet av den amerikanske økologen Barry Commoner. Han påpekte at menneskenes virksomhet må innordne seg naturens store sykluser

Amfibiene lever i spredte metapopulasjoner og er sårbare. Foto: Pål Hermansen

av mineraler, næringsstoffer og gasser. Kloden er et lukket system hvor alt henger sammen, intet avfall blir borte av seg selv, ressursene og arealene er endelige – og naturen vet best, sa Commoner. Og i 1979 kom boka *Norsk økopolitikk* redigert av Bredo Berntsen.

Vi kan godt hevde at økologiens tidsalder startet allerede på 1970-tallet, i betydningen av at økologisk kunnskap og klokskap nå var lansert. Men denne forståelsen var ennå ikke blitt allmannseie, eller politikereie. Vår evne til å samarbeide med naturen var heller ikke satt ordentlig på prøve. Det er den virkelig i dag, med klimatrusselen og artstapet som akutte oppgaver.

Bevaringsbiologien viser vei

På 1980-tallet oppsto et anvendt fagområde innen økologien, nemlig *bevaringsbiologien*. Det sprang ut av behovet for å redde sårbare økosystemer og truede arter – men også for å redde naturens evne til å levere økosystemtjenester. Man diskuterte for eksempel hvor stort et komplett økosystem bør være, formen og størrelsen på verneområder, viktigheten av å bevare hele nedbørsfelt, og kriterier for levedyktige bestander. Finnes det *overflødige arter* i naturen? Hvor stor er en *minimum levedyktig bestand*, og kan man beregne en *utdøelsesrisiko*? Kan oppsplittede populasjoner overleve dersom det foregår en viss utveksling av individer, som i en såkalt *metapopulasjon*? Hvilke farer møter en liten populasjon som blir isolert? Hvor viktig er genetikk, aldersfordeling og kjønnsfordeling? En rekke matematiske modeller for overlevelsessevne og utdøingsrisiko ble lansert og drøftet. Man innførte begrepet *nøkkelarter* om arter som betydde mye for andre arter, og *paraplyarter* for arter som krever så store arealer at vern av deres leveområder automatisk sikrer leveområder til en rekke andre arter. Naturens motstandskraft mot påvirkning og stress, og økosystemenes tålegrenser ble studert. Begrepet *flaggskiparter* ble brukt om spektakulære eller vakre arter, som ble fronet i naturvernet for å fange oppmerksomhet. Eksempler er WWFs symbol pandaen, tigreren eller paradisfuglene.

Faget bevaringsbiologi er fremdeles i ekspansjon, med egne tidsskrifter og kontinuerlig bebegrepsdannelse. Det produseres verdifull informasjon som benyttes i vernearbeidet. Genetikken inngår som et viktig hjelpemiddel, særlig for å unngå skadelig innavl i små populasjoner. Her til lands har man for eksempel oversikt over genetikken og slektskapet til samtlige ulveindivider, fordi innavl er en reell trussel mot bestanden.

Restaureringsøkologi

Kan man reparere skadete økosystemer? Det er utfordringen i *restaureringsøkologien* – en grein av bevaringsbiologien som oppsto på 1980-tallet. I Florida fantes for eksempel tidligere store, artsrike våtmarker som er drenert og forurenset, men som nå tilføres vann for å redde mest mulig av det opprinnelige dyre- og plantelivet. Den amerikanske prærien ble nesten helt oppdyrket før man forsto at naturtypen også hadde sin verdi i naturtilstanden. Præriens karakterdyr, bisonen, overlevde så vidt, og lever nå halv vill på restene av sine gamle beitemarker. Å gjenskape præriens vegetasjon er ikke enkelt. Man prøver også å redde truede arter som præriehund og præriemår gjennom kunstig oppaling og utsetting. Men leveområdene er kanskje blitt for små og oppdelt.

En stor, blå sommerfugl som døde ut i England er gjeninnført med suksess, etter at artens kompliserte livsrytme i samarbeid med en maur ble avklart. Fra Norge er havørn gjeninnført i Skottland og Irland, og bever til England. Verdens største flygende fugl, andeskondoren, øker langsomt i vill tilstand, takket være et kostbart og omfattende arbeid med oppaling og utsetting.

Her hjemme foregår oppdrett og utsetting av den truede fjellreven, i et siste forsøk på å redde arten i norsk natur. Vi verner også gammel skog som ikke lenger er urskog, men som i løpet av århundrer vil utvikle en urskogsstruktur. Noen av de "manglende" arter kan da kanskje tilbakeføres? Internasjonalt har man begrepet *rewilding* for tilbakeføring av arter til naturen. Oslo by har en egen plan for gjenåpning av lukkede bekker: En åpen bekk renser bedre, gir livsvilkår for flere arter, skaper et triveligere miljø, og virker flomdempende.

Restaureringsøkologien er en verdifull vei viser når økosystemer skal repareres, men prosjektene er ofte svært kostbare, og skuffelsene er mange. Det billigste og beste er å bevare naturen mest mulig intakt og "selvgående".

Økologiske begreper opptas i samfunnsdebatten og i lovverket

Det fruktbare samarbeidet mellom grunnleggende økologi, bevaringsøkologi og restaureringsøkologi har gitt økt forståelse av naturens struktur og funksjon. Også "anonyme" arter kan ha viktige funksjoner, så man skal være forsiktig med å hevde at en art er overflødig. Artsrikdom gjør naturen mer motstandsdyktig mot stress, og nøkkelartene må tas særlig godt vare på.

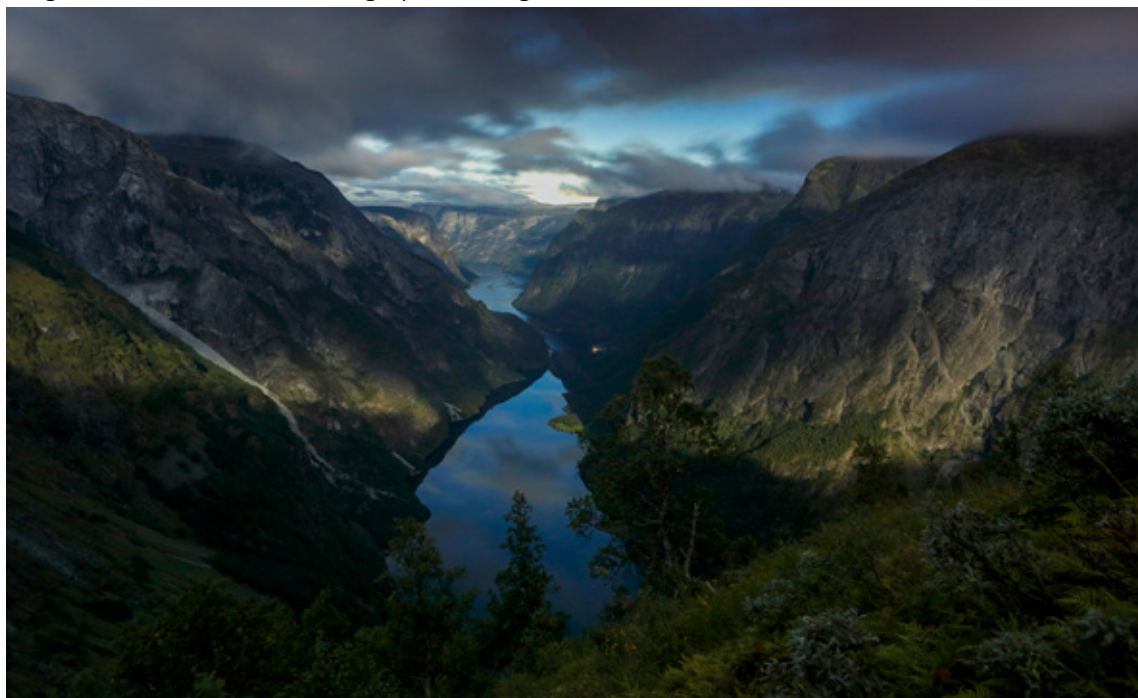
Verden trengte etter hvert et begrep som

dekket hele variasjonen i naturen, og en internasjonal enighet om å bevare den. Et gjennombrudd kom i 1988 med boka *Biodiversity* redigert av Edward O. Wilson. Begrepet biodiversitet eller biologisk mangfold ble raskt tatt i bruk både i fagmiljøer og i offentlig debatt. I 1992 fikk verden den viktige konvensjonen om bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold. Norge var raskt ute med å undertegne. Ifølge konvensjonen skal *alle* arter – så langt det er mulig – bevares, uten krav til menneskelig nytteverdi. Det betyr at artenes egenverdi respekteres. Land etter land satte i gang med å utarbeide *rødlist*er over truede og sårbare arter. I 2005 fikk Norge en *Artsdatabank*, som er en nasjonal kunnskapsbank om landets biologiske mangfold. Her skjer en løpende oppdatering av rødlisten, samt kunnskap om den enkelte arts utbredelse og habitatkrav. Man har også en *svarteliste* over innførte arter som skaper problemer, og som er uønsket. Iberiasneglen er her et velkjent eksempel. Det er også utarbeidet oversikter over truede naturtyper. Artsdatabanken er en ren kunnskapsleverandør, og praktiske tiltak for å redde det som er truet blir opp til politikerne. Her er naturmangfoldloven et viktig redskap (se nedenfor).

Begrepet *økosystemtjenester* er allerede nevnt. Det kom inn i miljødebatten med full styrke gjennom en stor og grundig offentlig utredning i 2013 (NOU 2013:10). Begrepet er meget

levedyktig og minner oss om hvor avhengige vi er av at naturens økologiske prosesser fungerer. Med det begrepet på plass kan vi si at døren inn til økologiens tidsalder er slått helt opp. Nå gjelder det å stille pent med naturen slik at villbiene og humlene kan fortsetter å pollinere landbruksvekstene og naturens blomsterprakt, vi må hegne om nedbørsfelt som produserer rent vann, god dyrkingsjord må bevares, fiskebestander må forvaltes uten ødeleggende rovdrift, vi må ta naturens myldrende mangfold med oss inn i fremtiden – og ikke minst – vi må vinne kampen for å redde klimaet.

I den nye tidsalderen dukker øko-begrepet opp i stadig flere sammenhenger. Man snakker om *økologiske dyrkingsmetoder* uten sprøytemidler og kunstgjødsel, *økologisk livsførsel* hvor man belaster miljøet minst mulig, *økofilosofi* som tillegger naturen og artene en egenverdi, eller *økopsykologi* som omhandler vårt mentale forhold til naturen. Mens psykologifaget tidligere var opptatt av vårt forhold til andre mennesker, tar økopsykologien for seg våre tanker og følelser overfor naturen. Disse spenner fra naturglede og takknemlighet, til en gnagende bekymring for fremtiden. En del mennesker utvikler *økoangst*, særlig ut fra de trusler som klimaendringene utgjør. Noen klarer heldigvis å bruke denne bekymringen som motivasjon for å bli aktive naturvernere.

Mangfoldet av landskap skal også tas vare på ifølge naturmangfoldloven. Her i måneskinn. Foto: Pål Hermansen

Også i lovverket finner vi klare tegn på at vi er i økologiens tidsalder. I naturmangfoldloven av 2009 er økologisk tankegang tydelig, som vist i følgende utvalgte setninger:

Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel.

Mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde og med det arts-mangfoldet og de økologiske prosessene som kjen- netegner den enkelte naturtype. Målet er også at økosystemers funksjoner, struktur og produktivitet ivaretas så langt det anses rimelig.

Artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige be- stander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.

Offentlige beslutninger som berører naturm- angfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vi- tenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Kravet til kunnskaps- grunnlaget skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet. En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

Loven er altså full av økologiske intensjoner. Flere av disse setter krav til god økologisk grunnkunnskap. Hvordan skal vi for eksempel beskrive den samlede belastningen av forsurening, forurensning og klimaendringer på våre sårbare amfibier? Er fjellreven offer for et knippe av trusler, og må vi fjerne alle disse truslene for å redde den? Hvor stort areal krever en bestemt, truet urskogsart? Hva er minste levedyktige bestand for den fåtal- lige hvitryggspetten, og hvilke hensyn må skog- bruket ta? Lovens gode økologiske intensjoner spiller i stor grad ballen tilbake til økologiske fag- miljøer, slik at økologisk forskning blir ytterligere stimulert.

Natur som kilde til livskvalitet: Har vi gode nok begreper?

For mange mennesker er naturen en viktig kilde til livskvalitet. Men opplevelsesverdier er van- skelig å formidle. I en svensk studie beskrevet av psykiateren Nils Uddenberg i 1995 ble 26 perso- ner fra ulike samfunnsgrupper dybdeintervjuet om sine naturopplevelser. Flere måtte ty til re-

ligiøse begreper som "katedral", "hellig" eller "guddommelig" selv om de ikke var kristne. Det vitner om at begrepsapparatet er for dårlig ut- viklet på dette feltet – på samme måte som en musikkanmelder sliter med formidlingen.

Nordisk Ministerråd kom i 2009 med en in- teressant rapport: "Naturopplevelse, friluftsliv og vår psykiske helse". Her oppsummerte man dokumentasjon fra flere land om naturens psy- kiske og helsebringende verdi. Rapporten viste at helsetilstanden i de nordiske landene ikke lenger var styrt av smittsomme sykdommer, men av to livsstilssykdommer: Overvekt på grunn av liten fy- sisk aktivitet, og – overraskende nok – depresjo- ner. Et hovedpoeng i rapporten var at fysisk akti- vitet hjalp mot begge deler, men aller best var det om den fysiske aktiviteten foregikk i naturen slik at naturopplevelsene kom i tillegg. Med andre ord: Friluftsliv er god medisin mot de to livsstil- sykdommene. Og naturen er døgnåpen og gratis!

Ut fra dette bør kanskje mangt et legebesøk heller resultere i et besøk i naturen, enn et besøk i apoteket? Professor i sosialmedisin Per Fugelli har kalt naturen for *vårt største apotek*. I Sverige har man faktisk innført *fysisk aktivitet på resept*. Når får vi *friluftsliv på grønn resept* i Norge?

Helseeffekten av friluftsliv er både forebyg- gende og reparerende. Turer i skog og mark hol- der folkehelsen oppe, og lindrer når det røyner på. Vi vet at naturen kan være en god venn og trøster for mennesker i livskriser. Naturen er kravløs og svikter deg aldri. Den bare er der med sin ro og skjønnhet.

Bevaring av rekreasjonsområder for be- folkningen er et viktig velferdstiltak i enhver kommune. Vi kan kalle det *grønn velferd*. Det er interessant at visse fraflytningskommuner re- klamerer med tilgang på villmark, naturkvalite- ter og stillhet. Det de forsøker å formidle kan be- tegnes som *naturbetinget livskvalitet*.

Her i Norge har begrepet *eventyrskog* om gammel, opplevelsesrik skog i Osloomarka vært en "øye-åpner" for mange politikere. Begrepet banet vei for at Markaloven av 2009 omsider ga hjemmel for å verne skog ut fra opplevelsesver- dier. Mange følte det som en stor seier: Endelig ble de viktige opplevelsesverdiene respektert! Noen slike verneområder er opprettet i Marka, under betegnelsen *friluftslivsområder*. Det største ligger som en buffer mellom Østmarka nasjo- nalpark og bebyggelsen i vest og nord. Men ver- nemotstandere har forsøkt å "skyte ned" even- tyrskog-begrepet. De hevder at kriteriene for å velge ut "eventyrskogene" er for subjektive og uten tilstrekkelig vitenskapelig dokumentasjon

– selv om disse kriteriene er ganske godt beskrevet.

Truete arter er objektivt definert ut fra deres sjeldenhet og sårbarhet, men hvordan definerer og forsvarer man truete naturopplevelser? Egentlig er det snakk om å ta folks ærlige utsagn om den opplevelsесrike gammelskogen på alvor. Og at slik gammelskog er sjelden, er lett å dokumentere. Men selve opplevelsen er vanskelig å beskrive, på samme måte som en god musikkopplevelse. Begrepsapparatet strekker ikke til. Det man ikke har begreper for, kan vanskelig formidles. Og verdier som ikke blir godt formidlet, blir kanskje ikke respektert.

Vi har likevel noen begreper, og en del gode formuleringer, som hjelper til å formidle verdiene i naturopplevelsen. Et begrep som fortjener å bli brukt er *stedstap*. Steder i naturen kan være viktige for oss, enten som et minne, som en kontinuerlig rekreasjonsressurs, eller som en arena der vi utfolder overskudd og livsglede. Tap av slik natur kan frembringe en sorgreaksjon. Et eksempel er tap av nær-natur ved etablering av vindindustriområder. Når lokalbefolkningen i vindkraftsaker forsøker å gi uttrykk for sin fortvilelse, finnes det ingen steder i skjemaet for konsekvensutredning eller høringsuttalelse hvor man kan krysse av for sorg. Og enda mindre for raseri over at dette naturtapet – og stedstapet – er unødvendig fordi vi allerede har overskudd av strøm.

Naturkontakt kan gi mange slags gleder. Førturen har vi *forventningsgleden*, og på selve turen for eksempel *frihetsgleden*, *vandringsgleden*, *oppdagergleden*, samt forskjellige *estetiske gleder*. Siden kan vi ha mye *etterglede* av å tenke tilbake på fine turer. Ingen kan ta disse minnene fra oss. Vi kan med rette snakke om en *lagerverdi* av naturopplevelser, og en *lagerglede*! Det hendte at norske fanger under siste krig reddet seg mentalt ved å lukke øynene og gå tur inne i hodet på kjente og kjære steder. Det viser noe av kraften ved å ha naturopplevelser på lager. Og styrken i håpet om å kunne komme tilbake til slike steder og opplevelser.

Som en motsetning til vår travle hverdag kan vi i naturen nyte *langsom tid*. Vi kan finne roen ved å *dvele med naturen*. Har du for eksempel sett hvordan edderkoppen møysommelig spinner sitt vakre nett? Eller beundret flaggermusenes akrobatikk i sommernatten? Eller gått tidlig ut i demringen for å se hvordan den nye dagen blir til?

Andre formuleringer er *kortreist friluftsliv*, at vi skal være opptatt av *sporløs ferdsel*, og at vi ikke bare har en *allemanns-rett*, men også bør utvise *allemanns-vett* i naturen.

Begrepet *biophilia* kom på banen i 1984 gjennom boka med samme navn av den amerikanske biologen Edward O. Wilson. Begrepet betyr "kjærlighet til liv" og peker på at vi har en forkjærlighet for å oppleve natur og andre livsformer. I naturfattige omgivelser kompenserer vi ved å omgi oss med kjæledyr som hunder, katter eller papegøyer, og vi pynter med planter og blomster både hjemme og på jobben. Wilson tror at naturkontakt trigger noe grunnleggende i oss, og minner om at naturen er vårt opprinnelige "hjem". Det er ikke rart at hjernen trives i slike omgivelser som den er utviklet i. I boka *The Diversity of life* fra 1994 lanserte Wilson også begrepet *eremozoicum* som betyr *ensomhetens tidsalder*: Mennesket blir ensommere på kloden når vi utrydder så mange arter. For øvrig er våre nærmeste slektninger, menneskeapene, blant de mest truete artene. Den tyske sosiologen Max Weber har betegnet tapet av natur og arter som en *avfortrylling* av naturen. Et ganske treffende begrep?

Både 2015 og 2025 var *Friluftslivets år*, og den helsemessige verdien av naturkontakt ble fremhevet. Kanskje burde vi heve verdien av naturen ved å si at naturen er en *arena for livskvalitet*? Intet mindre.

Mitt favorittbegrep er *naturbetinget livskvalitet*. Det som enkelte fraflytningskommuner har begynt å reklamere med, men i en annen språkdrakt. De kommuner som i tide oppdager sin *naturarv* og verner om den, leverer *grønn velferd* til sine innbyggere.

Det er plass for – og behov for – flere gode begreper og formuleringer som kan bidra til å formidle naturopplevelsens mange kvaliteter og verdier. Vi har samme utfordring som musikanmelderen og vinsmakeren: Hvordan formidle en opplevelse? Men disse to bransjene tror jeg ligger et hestehode foran i kreativ begrepsutvikling.

Retorikkens makt

Begreper og retorikk går over i hverandre. Uttrykket "tenke globalt og handle lokalt" er både god retorikk og formidling av en begrepsmessig måte å tenke på. Det stammer fra Lokal Agenda 21, som skulle være en agenda for det 21. århundret. Den ble vedtatt i Rio i 1992 sammen med biomangfoldkonvensjonen og klimakonvensjonen. En annen god formulering er "Hvis du er en del av problemet er du en del av løsningen". Denne tenkemåten – og handlemåten – ble benyttet da Mjøsas vannkvalitet ble reddet gjennom "mjøsaksjonen" i årene 1973–1982. Det var summen av alle stengte møkkakjellere og

alle enkelt-innkjøpene av fosfatfrie vaskemidler som gjorde susen. Eksempelet illustrerer også hvor sterk forbrukermakten er: Dersom mange nok velger miljøvennlige produkter, må produsentene følge etter.

"Fremtiden er ikke hva den en gang var"

Fordi vi har overbelastet atmosfærens tålegrense, begynner naturen å slå tilbake: Klimændringer er underveis. Både Klimapanelet, den

saklige "Sternrapporten" fra 2006 og andre rapporter sier: Det er billigere å stoppe temperaturøkningen nå enn å rydde opp etter fremtidens katastrofer. Men tiltak og prioriteringer som monner uteblir. Globalt og lokalt.

Mange personer plages av tanken på en farlig fremtid og kan utvikle en *fremtidsangst*, eller *økoangst*. For "fremtiden ikke er hva den en gang var". Fra å være oppfattet som en god venn, er kanskje naturen på vei til å bli en fiende.

Det er mange typer håp, men det er det kunnskapsbaserte håpet som kan redde verden. Foto: Pål Hermansen

En grafitti-tekst har hevdet at "The future is cancelled due to lack of interest". Et annet sted stod det skrevet: "New planets are hard to find". Dette er svarte tanker. Vi trenger håp som kan utløse handling. Fordi vi har dårlig tid, er gode retorikere viktige i klimakampen. Vi vet nok, men forblir passive. Paradoksalt høves gode retorikere og begrepsdannere inn i reklamen, hvor vi blir lurt til å forbruke enda mer av ting vi ikke trenger. Kanskje trenger vi et retorisk institutt ved universitetene der vi kupper inn disse kreative menneskene og får dem til å produsere gode klimakampanjer?

Regjeringen snakker om "grønt skifte". Men de store politiske grepene uteblir. Nok en tåkedott som i stor grad tillater "business as usual".

Håp?

Håp er en sterk kraft. Et kollektivt håp kan føre til endring. Håp skapes gjennom felles tanker. Da må vi ha gode felles begreper. Også målene må være klare. Hvor vil vi, og hva skal vi kalle målet? Mangel på begreper kan hindre oss i å tenne håp, og i å definere gode mål. Gode begreper kan begeistre og samle.

Begrepet *fremtidskriminalitet* kan brukes om vår tids plyndring av naturen, og vår overbelastning av dens tålegrenser. Men vi trenger også begreper som peker ut en ny kurs. *Grønt skifte* er ikke dårlig, men da må begrepet fylles både med innhold og forpliktelser. Likeledes *grønn økonomi*. Og hva skal vi kalle det samfunnet som er vårt mål? Noen har brukt uttrykket *likevektssamfunnet* – at vi da er i likevekt og harmoni med naturen. Eller *øko-samfunnet*. At vi nå er trådt inn i *økologiens tidsalder* kan være en god formulering, hvis vi med det mener å respektere økologiens spilleregler i samfunnet. Likeledes er *solalderen* en spennende visjon. Og at fremtidssamfunnet kommer til å være *energigjerrig*.

Dagens miljødebatt er en krisedebatt. Ja, krisen er her, men hvor god er løsningsdebatten? Hvor konkrete er vi i å utmeisle nye veivalg, og hvor gode er vi til å pense oss inn på dem i praksis? Vi har jo noen oppmuntrende begreper, som *miljøfyrtårn* til miljøvennlige bedrifter, vi har *miljøkommuner* og *miljøbyer*. Hurdal kommune bygger opp en *miljølandsby* med passivhus, kortreist mat og økologisk levevis. Jeg tror eksempelets makt er stor. Små, lokale initiativer som viser at noe er mulig kan spre inspirasjon og håp. Her er vi nok ved et hovedpoeng: Noen må gå foran og vise at det går an.

Som en reaksjon på økonomenes påstand om at alt må vokse, har begrepet *degrowth* begynt

å slå igjennom. Det er motsatsen til økonomisk vekst, og signaliserer en helt ny økonomisk tenkemåte. Ikke minst den økonomiske krisen og kollapsen i Europa har tvunget både økonomer, politikere og velgere til å tenke nytt. Konferanser om hvordan *degrowth* kan praktiseres har vært holdt i flere europeiske byer. En overopphetet økonomi, som vokser i en verden av begrensede ressurser, må kjøles ned før den kolliderer av seg selv. På norsk har ordet *nedvekst* vært foreslått for en slik snuoperasjon (se god artikkel i "Framtiden i våre hender" nr. 2 for 2015).

I Naturvernforbundets arbeidsprogram for 2016–17 dukket det opp begreper som knapt eksisterte et par tiår tidligere. Et *grønt skifte* var en av fire hovedmålsettinger. Det ble pekt på *økosystemtjenestene* som grunnleggende for menneskelig virksomhet. På energifronten var det visjoner om et *lavutslippssamfunn* uten *klimaskadelig energi*, og med et *klimavennlig nærings- og samfunnsliv*. Informasjon skal spres gjennom *klimaambassadører*, og det skal satses på *grønne arbeidsplasser*. Livsstilen skal være *energi- og ressursvennlig*, og hverdagen *miljøvennlig med grønt forbruk*. Vi skal ha *grønne skatter*. Slike mål er blitt stadig viktigere.

Et *grønt skifte* må komme i stand gjennom et samarbeid mellom ledende politikere, frivillige organisasjoner og folket. Disse tre partene må bygge hverandre opp. Nå bygger de hverandre ned. Politikken på klimafeltet står stille, og da tror nok mange at problemene neppe kan være så alvorlige? Og de folkevalgte tør ikke handle før de har et demokratisk flertall i ryggen...

Suksessen fra "mjøsaksjonen" er god inspirasjon: Politikerne ledet, og hver enkelt fulgte opp. Alle var en del av problemet, og derfor var alles deltagelse selve løsningen.

Karismatiske enkeltpersoner er velkomne i fremtidsbransjen. Gode retorikere også. Vi trenger oppfinnsomme strømsparere som sier at "den grønneste energien er den som ikke blir brukt". Vi trenger bønder og borettslag som samarbeider om direkte salg av kortreist mat. Vi trenger hele reklamebransjens fantasi, kreativitet og retorikk for å peke ut veien til en grønn fremtid.

Kjære reklamefolk: Hjelp oss å reklamere for fremtiden. Lag reklame for håpet. Og for mulighetene. Gi oss begrepene som får oss alle til å begripe.

Filosofiske snarveier?

Til forståelse av en bedre fremtid

Dette er en forkortet utgave (for å få plass på noen få sider) av ett av kapitlene i vår nye bok "Gjensyn med økofilosofi" som vi gjorde klar til trykking 50 år etter at "økofilosofisk lesebok" kom ut. (Dette kapitlet skrev jeg etter at Ragnar Næss (sønn av professor Arne Næss) hadde skrevet sitt kapittel der han hevder at filosofi er en omvei til vern av naturen, mens Nils Faarlund fastholder sitt syn på naturens egenverdi og Spinoza som ledestjerne.

Når jeg spaserer omkring velger jeg stort sett den Euklidske ruten: den korteste veien mellom to punkter i et plan. Jeg krysser forsiktig, men geometrisk sett effektivt, snefonner, plener, gater og rundkjøringer. Jeg klatrer også av prinsipp over gjerder som går tvers over en gammel sti og beviser gjerde-oppsetterens forakt for gammel hevd og vedkommendes mangel på historisk bevissthet.

Så også med min tilnærming til tankevirk-somhet. Liten tålmodighet med omveier og lod-ne talemåter om motebegreper. DOG, i dette til-fellet er den ikke-euklidske (om)veien i teksten nedenfor, via resonnement og digresjoner, heller

en snarvei til mer forståelse av hva «økofiloso-fene» holdt på med for rundt 50 år siden. Noen hovedpoeng er presentert og drøftet i andre kapitler.

Teksten her vil hverken begynne eller avslutte med å påkalle Spinoza, Bergson eller andre som inspirerte noen av pionerene (siden jeg er tem-melig uvitende om disse filosofene), men vil påstå at økonomisk grovresonnement kan forbedres av logisk systematikk, supplert med endel fantasi og gode eksempler som kan stimulere forståelse slik at summen av resonnementer kan påvirke folks verdensbilde og dermed deres handlinger. Derfor kan filosofi være praktisk nyttig.

Fremtiden formes av måten vi tenker på. Foto: Pål Hermansen

Tidlig miljøundervisning

Den gangen Arne Vinje og jeg samlet tekstene fra forelesningene på kurset «Natur og menneske», som vi drev da undervisningen om natur og miljø på universitet i Oslo startet i 1972, var kurset del av examen philosophicum. Formålet med tekstsamlingen var absolutt ikke å nyskape en egen filosofivariant, men å gi studentene mulighet til å forberede seg til eksamen. Tittelen økofilosofi ble valgt fordi Sigmund Kvaløy (Setreng) brukte den om slike emner. Fotokopiheftet «økofilosofisk lesebok» ble etter hvert en Gyldendal-bok med større spredning uten at vi trengte å styre med å få sidene kopiert og kreve studentene for kostnadsdekning.

Ex-Phil varianten N&M ble rasjonalisert bort midt på 1970-tallet, da den obligatoriske grunn-eksamenen skulle tilpasses Universitetets etablerte faggrupper. Eksamenskravet som stammet fra dansk kongen Christian den femtes regjeringstid i 1675, skulle gi studentene forbilder på tenkning og dermed forberede dem på akademisk studium og arbeidsliv og innholdet har siden jevnlig endret seg. Endringen før vårt alternativ forlot fokuset på europeisk filosofihistorie til fordel for et mer globalt perspektiv samt tok inn en opplæring i saklighet sammen med orientering om menneskenes psykologiske særegenheter.

Formålet med vårt kurs var å stimulere til refleksjon om dagens verden, om lang fremtid, om økologiens forståelse av menneskenes samfunn som del av og helt avhengig av resten av naturen. Kurset skulle også gi et bilde av hvordan filosofer og teologer i tidligere tider hadde forstått dette.

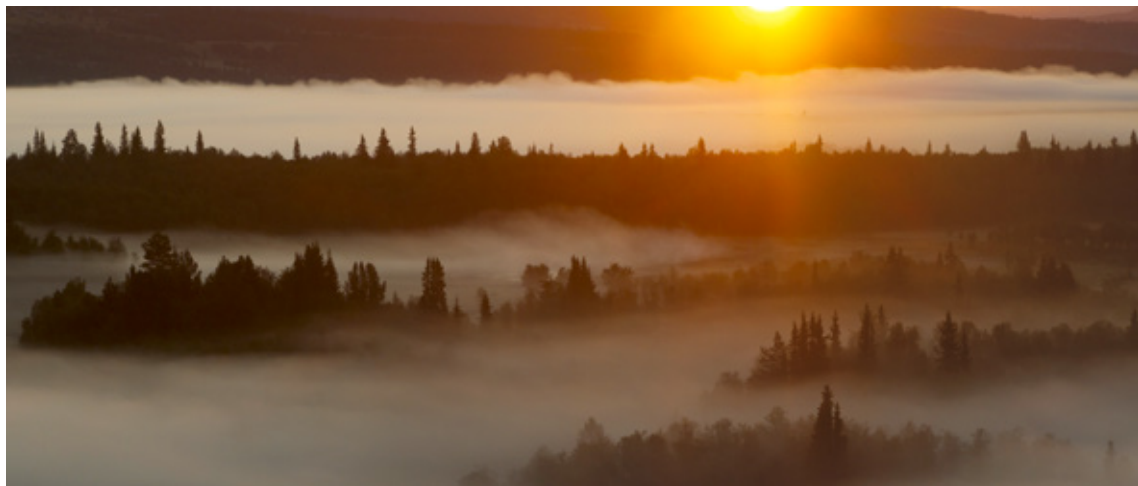
Samtidens tenkere, som holdt til oppe på Blindern mot slutten av 1960-tallet, som Arne

Næss, Sigmund Kvaløy (Setreng), Peter Wessel Zapffe og Hjalmar Hegge, var representert som forelesere eller tekstforfattere. De tre første kalte sin lære for henholdsvis økosofi-T, økofilosofi og biosofi. Hegge lanserte ikke noen egen retning, men formidlet kunnskap om tidligere tiders tenkning, samtidig som han gransket forholdet mellom sanseintrykk, observasjon og kunnskap som tenkerne Berkeley og Goethe hadde drøftet. Økofilosofi-pionerene var naturlig nok opptatt av hvordan det man etter hvert hadde oppdaget var menneske-, kultur- og natur-ødeleggende samfunnsutvikling kunne endres.

Datidens idealer om velstand ble også diskutert på kurset. Målestokken økonomisk vekst, som ble brukt for å bedømme samfunnets suksess, ble også drøftet og presentert av økonomiprofessorer. Veksten av samfunnets pengeomålte virksomhet måles ved *økingen* fra år til år, man tar det for gitt at vekstmålingen alene gjør det unødvendig å måle *hvordan* folk har det, siden de jo får mer penger. Vekst ble både den gangen og nå sett som den viktigste målestokken for samfunnets suksess.

Økofilosofene argumenterte med at uendelig vekst på en endelig klode ville føre til at overfloden tok slutt og da ville nødvendighetssamfunnet tvinge seg på hvis man ikke var føre var og endret på veksten.

Naturlig nok ble slike konklusjoner, «dommedagsprofetier», mislikt av veksttilhengerne. Men vi forsøkte å balansere informasjonen ved å innby kritikere som forelesere. Alle detaljer rundt drøfting av økokrisen måtte kjennes hvis man skulle unngå den, og debattanter må forstå hverandre både for å nå enighet og for å styrke egne standpunkter.

Er økonomisk vekst en god målestokk på hvordan vi har det? Foto: Pål Hermansen

Fra filosofi til handling

En filosof har påpekt at man ikke lærer å sykle av å lese en bok om sykling, likeså kan man innvende at bare å spekulere over nåtid og fremtid ikke forbedrer noesomhelst. Allikevel kan publisert ettertanke, enten det klassifiseres som filosofi eller ikke, forandre hva som i samfunnet blir sett som selvfølgelig sannhet, fremme enighet, gi mer solid grunnlag og større sannsynlighet for handling. Det kan også innvendes at å leve i fred med resten av økosystemet krever mye mer av ettertanke enn av fysisk innsats, selv om i tillegg bruk av kroppen i fri natur vil gi glede og styrke både motivasjon og evne.

Det er for sent å endre samfunnsutviklingen når dagliglivet endres med uvant værlag, feilslåtte avlinger, dårlig fiske, kø av innvandrere fra land med enda mer krise kombinert med usikker avhengighet av å innføre mat og andre nødvendigheter langveis fra. Økofilosofenes dystopiske bilder måtte nødvendigvis suppleres med diskusjon om handling.

I Norge på den tiden var det oppdemning av elver, med fosser lagt i rør for å lage elektrisitet til industrien og gi arbeidsplasser ved fjellfoten, som ble lovprist som vekstmotoren. Rask bilkjøring for flest mulig på rette og brede veier mellom, inn i, og ikke minst tvers gjennom byer, var en stund selvsagte tegn på fremskritt og vellykket vekst.

Gamle trekkfulle, kalde og brannfarlige trehus og åkre som brukte salgbar tomtgrunn hadde veket plass for funksjonalistisk blokkbebyggelse, parkeringsplasser og kjøpesentre. Funksjonalismen hadde imidlertid tenkt nøyere over bygningenes kostnad, deres indre funksjon enn på byenes og innbyggernes behov for frisk luft, grønn natur og estetikk i bylandskapet.

Veksten hadde gitt flertallet betydelig bedre levekår enn noensinne før. Naturlig nok ble derfor veksten sett som et ubetinget gode, å tvile på behovet for vekst var kjettesk, noe det vel fremdeles er.

Den nødvendige langsiktige globale reduksjonen av folketall og forbruksnivå for å nå global stabilitet kommer til å bli ytterst vanskelig. Økonomien må legges om til stabil drift, «voksende kake» må ikke være eneste mål, størrelse og fordeling av kakestykkene er like viktig.

Konklusjonen om at vekst ikke trengs så lenge grunnleggende behov er dekket og fordelingen av goder er rimelig, møter gjerne innvendinger om at noen har mindre enn andre. Da er det rimelighetsbegrepet som må drøftes.

Norsk slum er borte, fattigdom hos oss be-

skrives som lavere enn 60% av medianinntekt. Det illustreres i avisene ved at motesportsutstyr og klubbmedlemskap blir uoppnåelig for barn fra fattige familier (se ellers en god artikkel om begrepet fra SSB i 2009).

I U-landene er fattigdom mye mer skadelig og inngripende, selv om de velstående elitene der lever vel så godt som kollegene i I-landene. Ingen av delene er gode grunner for å ofre økosystemenes langsiktige fremtid ved å gjøre hele verden til en kopi av industrivekstsamfunnet.

Selv om resonnementer alene ikke kan utrette noesomhelst praktisk, kan det inspirere til at ny grunnleggende forståelse blir allment godtatt som selvfølgeligheter (det som moteriktig betegnes som paradigmer). Det vi kalte økofilosofi har så smått begynt å gi økopolitiske resultater med middels kompetente, middels effektive, men dessverre ganske forsinkede forsøk på «grønt skifte» som ofte kan beskyldes for bare å være en ferniss av grønnvasking.

Økofilosofiseminarer på Blindern muterte til et forum for grundig drøfting av økopolitiske muligheter. Samtalegruppene som ikke skulle være en rigid organisasjon (snm) ble skapt til å arbeide utenfor universitetet i småsamlinger av studenter, forskere, friluftsliventusiaster og næringslivsfolk som drøftet hva som kunne gjøres og satte igang aksjoner rundt om i hovedstaden og ellers i landet: «Mardøla» var stor, men ikke den første (originalreferater og en oversikt over tidslinjen finnes i Riksarkivets privatarkiv PA1853, samt etter hvert i historiker og leksikograf Knut Are Tvedts kommende bok om (snm).

Økonomisme

Økonomismens grunnprinsipp var at alt man kunne eie, kunne byttes med alt annet hvor som helst uten vansker. I tillegg ble alt ansett som mindre viktig jo fjernere i tid det var.

Med 7% årlig rentesrente ser en fremtidig utgift bare halvparten så stor ut hvert tiende år. Drastisk kostbare følger av dagens virksomhet kan ufarliggjøres med noen regnetriks og overlates til kommende generasjoner selv om fremtidens folk må bruke mye arbeidskraft og ressurser på å bøte på fortidens feil.

Tiden endrer verdimålingen

I vanlig økonomisk tenkning vil et lån for å brukes idag koste en del ekstra etter hvert som tiden går før det betales tilbake, en utgift i en fjern fremtid blir tilsvarende mindre når den tid kommer, sett ut fra dagens perspektiv (hvis vi hadde spart med rentesrente for å møte den, forutsatt at bankve-

senet faktisk virket i like lang fremtid).

Slik sett: med 7% årlig rente, blir dagens regnskap for fremtidige pengesummer halvparten – eller det dobbelte – verd om 10 år, avhengig av om man er låner eller sparer.

Grunnlovsvedtaket i 1814 ligger over 210 år bak i tid. Hvis vi skal se like langt frem i tid, må vi se minst 210 år frem til år 2235. Der vil 1 krone spart idag til 7% årlig rente tilsvare verdien av over 4194 millioner fremtidige kroner.

Med samme type resonnement for å krympe fremtidens utgifter kan man trylle bort sikre utgifter til behandling av skader som følger av dagens virksomhet. Ytterligere klager over tidsresonnementer følger i gjennomgangen av nytte-læren på side x og utover.

En god del av samfunnets daglige drift må nødvendigvis utsettes for vanskelige valg og rangering. Økonomisk resonnement trengs for å vurdere bytting av arbeidstid og ressurser mellom idag og fremtiden.

Alle som tenker etter, innser at det er temmelig mye verdifullt som slett ikke kan kjøpes eller byttes mot penger. Man er faktisk interessert i å ha en lang fremtid uansett hva regnestykkene sier.

En gang jeg i en kort pause under et møte spurte nobelprisvinner-økonomen Amartya Sen om ikke nedskrivning av fremtiden var misvisende, svarte han med å vise til at lånemuligheter med nødvendig tilhørende renter kan ha positiv effekt for å skape sikrere og bedre fremtid. Han fortalte om sitt studium av fattigdom og sult i India. Muligheten for penger lånt til veibygging i nåtiden, åpnet for transport og handel som hindret fremtidige sultkatastrofer. Noen landsdeler fikk bygget veier til naboene, hvis de hadde avlingssvikt kunne de få tak i mat fra andre landsdeler. Nød unngått kunne betales ned i den levetiden de hadde vunnet ved å ta opp lån. De som måtte unnvære kapitalen fikk kompensasjon gjennom rentene, det gjorde lån mulig og åpnet for et bedre fremtidssamfunn.

Vekst

Det kan tenkes at veksten selv krever og skaper vekst i en (god eller ond) sirkel av ringvirkninger. Økende folketall krever mer mat og jobber: flere boliger, skoler, sykehus og alt annet som hører et samfunn til. Flere bygninger krever flere veier, mer vannforsyning, mer elektrisitet.

Man må da betale for ny vekst for å håndtere gammel vekst.

Man begynner å innse at menneskehetens fremtid er uløselig knyttet til naturens fremtid.

For å skape en lang fremtid nytter det ikke bare å endre symptomene på feilutvikling; bare å interessere seg for rensetiltak, og å fortsette med å rasere systemene som holder alle i live.

Det bør også spørres om hva som må til, ikke bare for å overleve, men for å ha en god tilværelse. Det er mye som tyder på at arten menneske trenger fri natur omkring seg og til å ferdes i, både for trivsel og helse.

Naturvernbegrunnelser

Den filosofiske veien til begrunnelse av naturvern går gjennom et landskap der det er nyttig å se seg om. Veier og stier går pr. definisjon mellom to steder, kan dermed i prinsippet befares i begge retninger. Begrunnelser for naturvern kan styrkes gjennom filosofisk argumentasjon (uten nødvendigvis å oppfinne ny tenkning), mens filosofi også kan befruktes ved å inkludere system-betraktninger, tidsresonnementer og refleksjoner om samfunns- og kulturendringer som følger av naturbruken.

Den gangen Sigmund Kvaløy Setreng la ut om sitt helhetssyn på tilværelsen skrev han om livsnødvendighets-samfunnet og ble beskyldt for å skape en utopi.

Sigmund skrev om mer naturnær, kultur og meningsfylt arbeid, som ville tvinge seg på når ressursoverfloden tok slutt, ikke om likevekt-samfunnet som en tvangstilværelse i vakre landlige scener med fastlagte rutiner. Selv om hans tegninger bevisst karikerte samfunnsforskjellene i nåtid og fremtid med endel eksempler fra fortiden (se boken «Elvetid»).

Sigmunds engasjement for naturtilpasset kultur skyldtes ikke bare hans egne erfaringer fra Nord-Gudbrandsdalen og Sør-Trøndelag. Inspirasjonen kom også fra nepalesiske sherpaer som klarte seg i karrig natur i Himalaya og samenes liv før i tiden i mørke og kulde i Finnmark.

Sigmund så mye av dagens kultur som unyttige og distraherende «tivolieffekter». Han advarte om at nåtidens tiltak for å rydde opp i naturskader *uten* å endre samfunnets mål bare ville forsterke fremtidens ustabilitet.

På 1970-tallet var man imponert av ny teknologi og hadde ikke anerkjent noen begrensninger, dermed var det ikke uventet at forsvarerne av stadig økende produksjon og forbruk ble oppskaket av øko-oppskrifter.

Vekstglade opposenter rakk ned på økokrisebeskrivelsen og respekten som Sigmund viste for det enkle bygdesamfunnets økonomi. De mente det var betenkelig villedende romantikk uten forståelse av teknologiens og globaliserin-

Arne Næss skilte mellom ønsker og behov. Hvor viktig er naturen for oss? Foto: Pål Hermansen

gens velsignelser og løsningsmuligheter.

De antok at et likevektssamfunn var en statisk utopi med rigide regler, et ferdigkonstruert samfunn.

Det Sigmund imidlertid forfektet var at man måtte belage seg på trangere levekår i fremtiden, og at samfunn utvikler seg i skiftende rytmer som hverken kan eller bør spikres fast i et forhåndsbestemt stillas. Han ga heller ikke noen detaljoppskrift på hvordan den nødvendige endringen skulle forløpe.

Arne Næss skilte klart mellom ønsker og behov, behov må tilfredsstilles, men ønskemål går langt videre og kan beherskes. Han skilte også mellom grunn og dyp forståelse av økosystemenes sammenheng med menneskesamfunnet og hvilke handlinger som må følge av det. Han mente selvsagt ikke at vitenskap eller politikk hadde geometriske dimensjoner, men at den grunne handlingen: overfladisk symptombehandling, sto i sterk kontrast til den dype: gjen-

nomtenkt årsaksbehandling.

Han pekte i samme retning som Sigmund, men uten Sigmunds kunstneriske forståelses-hjelpemidler. Og hevdet i motsetning til Sigmund at de to tenkerne i praksis ikke var uenige.

Kritikerne skrev *ikke* om at man i god tid før krisene oppstår, mye tryggere og på lang sikt mye billigere, kunne bruke penger, arbeidskraft og ressurser til å spare energi og naturinngrep for å skape et mer robust fremtidssamfunn.

For tiden brukes samfunnets arbeidsevne til å øke råvareutvinning og energiproduksjon pluss å utrydde økosystemer. Deretter forsøker man å reparere skadene som fulgte av veksten, men med *mye* større vansker og kostnader enn det ville medført å forhindre før skadene oppsto. Et aktuelt eksempel er kravet om kostbar ny utbygging av elektrisitetsproduksjon istedenfor å bruke de samme pengene til å kutte ned på energibruken til ineffektive og ulønnsomme formål.

I mine forelesninger pleide jeg å bruke bildet

på brannalarm øverst i et høyhus; man vil nok foretrekke å spasere ned trappen med en gang man hører alarmen, fremfor å hoppe ut av vinduet ut når man har fått helt sikre bevis for at brannen blir farlig.

Klager om tap av tilvannsamfunn og advarsler om samtidens skjeve gang er ikke en nyoppfunnet øvelse, og tas stort sett med ro. Noen av antikkens greske poeter og tenkere forestilte seg at jorden opprinnelig var mer fruktbar og at menneskene hadde ødelagt fortidens gyldne tilstand.

Detaljert skriftlig belegg og mer konkret kritikk av samfunnsutvikling som fulgte av vekst, effektivisering og sentralisering finnes fra Roma for to årtusener siden da Marcus Tullius Cicero klaget over at store jordeiere sa opp leilendinger for å omgjøre åkre til beiteland og dermed fjernet arbeidsplasser, avfolket landsbygder og bidro til storbyenes vekst.

1970-tallets kritikerne av Sigmund og Arne trodde nok at økofilosofene mente at verden ville møte et stup eller en mur med plutselig ressursknapphet og nyoppdagede uopprettelige naturskader. De doserte beroligende om menneskelig oppfinnsomhet og uspesifisert, men garantert genial og vellykket (og forhåpentligvis billig) ny teknologi som helt sikkert ville løse alle problemer, inklusive slike som teknologien selv ville skape. Følgene, kostnadene, og risiko for feil og vitenskapens usikkerhet i lykkeprofetiene var ikke noe emne for opposisjon.

Et yndlingsslagord var «stenalderen tok ikke slutt fordi man slapp opp for sten», kritikerne drøftet imidlertid ikke hva som ville skje om industrialderen slapp opp for natur. De beroliget med at mineralressursene slett ikke ville ta slutt, de ville bare bli dyrere og dermed ville man få råd til å grave dypere og større hull, utvinne stadig magrere malmer eller dra ut til havs. Et aktuelt eksempel er jakten på viktige mineraler der Grønland fremheves som et viktig nytt område.

Landbruket kunne også få mye større, mer effektive maskiner og sterkere kjemisk brygg til å utrydde alskens ukrutt slik at man kunne fjerne skog, kratt og myrer og ta i bruk stadig nye områder til matproduksjon. Virkningene av dette på naturen, menneskelig helse, økonomi, bosetting og trivsel, kultur og levekår var ikke emne for reklamen. Heller ikke hva som ville skje dersom man etter en storkrig sto igjen uten fungerende kraftverk, industri og læreanstalter. Uten lett tilgjengelige råvarer og kompetanse ville man ikke kunne gjenreise "Teknopolis".

Svaret vi ga på kurset, var at det var helt riktig at vekstsamfunnets vansker slett ikke var som

en mur eller en plutselig avgrunn, men ressursknapphet var som en bakke som ville bli stadig brattere. Ressursene ville ikke bli borte, men måtte søkes lengre unna, med større innsats og i en lang fremtid bli for dyre til vanlig bruk, bi-efektene ville bli uoverkommelige og noen vei tilbake ville ikke være mulig. Likheter mellom ressurstomt og ressursknapp samfunn tilsa at begge burde forsøkes unngått.

Man hadde dessuten observert at effektene av jordbruksrevolusjoner og intensivering absolutt ikke var bare positive, hverken for alle bønder eller for dem som bodde rundt dem.

Hvis flertallet globalt hadde tatt til følge det vi naturvernere prediket om tap av naturmangfold og klimaskift for 50 år siden ville vi hatt langt mindre problemer idag.

Nyttelæren

Ragnars kontante avvisning av filosofi som en omvei i kapitel X i denne boken inspirerte meg til å se nærmere på filosofiske grublinger over et gammelt prinsipp for drift av samfunnet; utilitarismen med maksimal lykke som mål. Utilitaristen, nyttelærens forkjemper på 17-hundretallet, John Stuart Mill, sa også klart fra om at økonomisk vekst måtte nå en grense. Hans læremester Jeremy Bentham lanserte målet: «størst mulig glede//lykke («happiness») for flest mulig».

Hva er lykke? Foto: Pål Hermansen

Filosofisk oppmerksomhet om lykkebegrepet og påliteligheten av menneskelig kunnskap ble drøftet av endel tenkere for to og et halvt årtusen siden (Sokrates og skeptikerne for eksempel). De tankerekkene har fortsatt relevans og bør studeres på omveien om «nyttefilosofi» dersom man har glede av det filosofiske landskapet.

Utilitaristisk økonomi er et godt eksempel på hvordan målet om lykke først feiloversettes som «nytte» og deretter måles med pengever-

di. I vulgærversjonen av Bentham's opprinnelige formulering presenteres prinsippet som «størst mulig *nytte* for flest mulig». Den formuleringen bør granskes nærmere. Nyttemålet, observerbare materielle forhold som anses som positive, blir mindre selvsagt når det undersøkes nøyere.

Hensynet til nåtidens klima, naturbalanse og menneskelig helse er én viktig sak som kan bakes inn i nyttebegrepet. Et langt tidsperspektiv med vanskelig forutsigbare effekter, skiftende resultatvurderinger og tap som ikke kan bøtes med penger gir grunnlag for mye større usikkerhet.

Hele denne gjennomgangen grenser til spørsmål som filosofer har drøftet i århundrer, riktignok uten å komme til fullstendig enighet; så hvis det er ugjendrivelige konklusjoner som må til, så følger ikke det. Dog, filosofisk gjennomtenkning av forholdet til naturen kan gi klarere resultater enn ren synsing.

Vurderinger av nytteverdi for et samfunn kan variere kraftig. *Hvem* vurderer, og er det de samme personene som bedømmer som skal bruke «nyttens» resultat? Hvor lang tid skal vi vente med å konkludere; flere generasjoner? Og hvis vi tror vi har fasiten på forhånd, hvordan kan vi være helt sikre på resultatene i en fremtid som vi hverken kontrollerer eller kjenner. Ydmykhet er betydelig tryggere enn hybris når man legger planer.

Så lenge nytte-målet bare gjelder for en selv er det enklere å konkludere, særlig hvis man har for vane aldri å angre på noe.

Nyttevurderinger uansett metode og innhold må ta hensyn til at gjennomføringen av tiltaket ikke vil blokkere nytte på lengre sikt. Forbrenning av kull, olje og gass; har vært meget nyttig for mange i en del hundre år, men truer med å være totalt ødeleggende formenneskelig virksomhet i de neste århundrene.

Nyttmål må brynes mot hva egne nyttemål fører til for andre enn en selv. Nytte for de fleste krever at flertallet er enige om målet. Skal det i såfall være en flertallsbeslutning på tvers av et uenig mindretall som får sin nytte redusert? Krevs det enstemmig vedtak? Og må nytten måles (med hvilken målestav?) eller holder det med en rundspørking om lykke? Glede er en tilstand og ikke like lett å måle som en gjenstand.

Samfunnssviternes spørreskjemamålestokk med selvvardert gledesnivå 1–10 er nokså utsett for tileldigheter. Det er ikke mulig å spørre fremtidens innbyggere. Meningsmålestokken er dermed langfra nok for å bedømme utilitarismesuksess.

Byttehandelsgrenser

Pris er et effektivt styringsmiddel. Helseskadelig tobakk og alkohol har store avgifter. Man betaler ikke avgift for å kjøre over fotgjengere, det er forbudt å kjøre over fotgjengere. Så det er ikke alt som kan reguleres med økonomiske midler. Det er alment godtatt i vår type samfunn at man ikke kan handle med mennsker som vare. Handel med varer som våpen og narkotika er også strengt lovregulert.

Selve resonnementene om *bytteverdi* kan også svikte. Hvis man skal bruke ambisjonene om nyttemaksimum = varemaksimum på samfunnet kan fysiske mål være meget problematiske ettersom samfunnsforholdene endrer seg. Det som er et gode for én på ett tidspunkt er ikke nødvendigvis like ettertraktet for en annen og økning av *mengden* av et gode trenger ikke å gi like mye økning av *verdi*.

For en fattigmann som ikke har matbiten er ett enkelt brød langt mer verd enn for den som har nok. Mer av det samme gir ikke automatisk mer nytte. Å få et helt lass med brød levert gir bare et lagringsproblem.

Det er enklere med noe som lett kan byttes bort, så man kan forestille seg at et lass med penger istedenfor brød vil løse nyttemålproblemet, men pengene selv kan ikke spises, det må være mat å få kjøpt.

Bortsett fra de uheldige effektene av eksakt bokstavelig tolkning av ønsket til kong Krøsus krever rikdom at det man trenger og ønsker seg for å øke nytten eller gleden både er til å flytte på og til å få kjøpt.

Matforsyning er et nærliggende økokrise-eksempel. Selv verdenshandelen med mat kan man risikere at settes på pause. Hvis egen befolkning trenger landets mat kan naboland måtte gå sultne selv om beregninger av komparative fordeler viser at handel lønner seg.

I en fremtid der bøndene har hatt suksess med å utrydde rovdyr og insekter før effektivisering og internasjonal handel i sin tur har utryddet bøndene, og i en fremtid der alle flate jorder har blitt vei-, byvekst-, og kjøpesenter-asfaltert er det slett ikke sikkert at det vil være nok mat å få kjøpt.

Mye av det som er viktig kan heller ikke kjøpes. Vennskap og trivsel er åpenbare eksempler. Det går heller ikke an å kjøpe ny natur. Man minnes forretningsideen til humoristen Mark Twain: «kjøp landjord, det produseres ikke lenger»

Det er fremdeles få tegn på at man går i dybden på nytte- eller lykkebegrepet når vekst diskuteres. Hvis det faktisk er en *tilstand* man øn-

sker, virker det merkelig bare å se på endringen og ikke på resultatet.

Annen tid annen kultur, annen nyttevurdering

Vi kan ta for oss et enkelt eksempel på hvordan glede og nytte i ulike tider og samfunn kan ha helt ulik kobling til materielle goder.

Ta folkeeventyrenes enfoldige husmannsarving som måtte begi seg på vandring for å få mat og husly og sammenlign med en ferdigstudert eienomsmeqlerspire fra idag. Den første får bære ved og vann til kokka på storgården, kan sove under tak på låven og får mat. Den nystuderte i 2025 har fått jobb hos megler Smekk,

Fattiggutten blir meget glad for å få en avlagt ulltrøye som lønn i tillegg til fri kost og en skilling, mens den andre bare blir middels fornøyd med å få utdelt en ny genser med «megler smekk» i store stiliserte bokstaver.

Det er temmelig sannsynlig men ikke strengt bevisbart og målbart at utilitaristisk nytteverdi målt som glede over klesplagg med omtrent samme funksjon ikke er på samme nivå for begge. Selv om nåtidens genser av kunstfiber ikke har samme funksjonelle kvalitet som ull, så setter velstanden i samfunnet omkring høydemålet for forventningene.

En konklusjon er at nåtidige antagelser om glede og nytte i et fremtids-samfunn som vi ikke kjenner er ytterst usikre. For eksempel kan tilgang til fri natur, eller mindre tette og grønnere byer bli betydelig høyere vurdert av folk i fremtiden.

En lignende konklusjon er at glede og nytte i fremtidige samfunn neppe presist kan måles med samme indikatorer som vi bruker idag.

Nyttebegreper

Benthams diskusjon av glede tok faktisk hensyn til at glede-resultatene kunne være ulikt fordelt, så jeg er i godt selskap når jeg hevder at man trenger både positivt og negativt fortegn for opplevelsene. Fordeler og velvære for noen kan skape lidelser for andre.

Slavehandelen er et godt eksempel; athenerne hadde sikkert stor nytte av å sette krigsfangene sine i arbeid. Afrikanerne som fanget og solgte skurker og fiender til araberne (for europeerne dro nytte av de samme skikkene og kjøpte opp arbeidskraft til sukker- og bomullsplantasjene) hadde også stor nytte av transaksjonene som skapte gode kår for noen få, men stort tap for mange.

Trolig krever utilitarisme en form for summering som *må* ha positivt utfall. I tilfellet slaveri ble problemet løst ved å forby virksomheten. Der-

som fremtidens mennesker skulle få negativt nytteresultat av klimaskift og naturmangfoldtapets ulykker, matknapphet og epidemier, er forbud nytteløst, man kan ikke forby fortidssomheten som skapte problemene.

Lang tid kan krympe nytten

Nåtidens avveinger mellom å bruke fossilt brennstoff til bilturer, plastposer, billigproduksjon av nyttige kjemikalier, medisiner og materialer versus fremtidige skader har fremdeles ikke fått iverksatt noen enkel løsning.

Man kan nok enes om at kortsiktig nytte i dette tilfellet veier mindre enn de langsiktige ulemperne. De som kommer til å høste fremtidens effekter av nåtidens nytelse får neppe positiv sum på nyttebudsjettet.

Selv om vi blir enige om å regne med både positive og negative effekter, mangler det en alment brukbar målestokk.

Nyttetenkningen har ingen internasjonale standarder. Pengemål som USD, euro, yen eller SDR kan ikke brukes likt fra individ til individ, over meget lang tid og i ulike kulturer.

Før i tiden regnet man med lengder i tommer, alen, fot og favner før man ble enige om å ha faste internasjonale standarder. En almann, og kultur-nøytral fysisk nyttestandard er meget langt unna definitorisk enighet og standardisering og vil neppe stå seg i århundrer etter hvert som samfunnet endrer seg.

Man får også et problem hvis nytteberegningen bare gjelder mennesker, Bentham nølte ikke med å inkludere dyr. I vårt samfunn er det enighet om at man ikke skal pine dyr og de som har husdyr hjemme vil nok også at hunde- og kattearter på samme måte som menneskearten skal ha det godt langt inn i fremtiden.

Utvidelse av nyttebegrepet til å gjelde mange levende vesener, ikke bare dyr med pels og store øyne, men hele økosystem vil ikke bare møte måleproblemer men også true den alminnelige oppfatningen av menneskenes særstilling. Det er sjokkerende nok for det menneskesentrerte verdensbildet å lære at dyr er visse, kommuniserer med hverandre og at i noen arter identifiserer de hverandre med navn. Enda mer sjokkerende er det nok når man innser at menneskene lever i en nødvendig allianse med bakterier og virus som har bolig i kroppen og også trengs i verden utenfor.

Veiing av fremtidens verdimål er høyst usikkert

Nytte måles ofte i penger, men penger kan ikke byttes i hva som helst. Penger kan ikke tjene som målestokk for slikt som ikke kan skifte eier og har

også store problemer med verdibedømmelse på tvers av tid og kultur.

Fortidens verdier for slikt som *lar seg* byttehandle er komplisert, men ikke umulig å sammenligne. En passe tykk bok før trykkekunsten kom, krevde omtrent en årslønn til kopiarbeidet og endel kalveskinn til pergamentsidene. Man kan også finne ut hvor mye arbeid og materialer som gikk med til mat, bygninger og annet slikt at fortidens bytteverdier kan bedømmes noenlunde eksakt. Fremtidens bytteverdier forblir allikevel både i praksis og prinsipielt ukjente.

Hvis vi går ut fra at vi vil opprettholde verden i meget lang tid fremover og bruker økonomisk nytteverditenkning, så vil enhver pengemålt nytte idag oppveie enhver ulempe i en lang nok fremtid målt i renters rente-diskonterte penger, uansett størrelsen på rentesatsen. Brutalt numerisk sett er begivenheter uendelig langt unna i tid eksakt null verd sett fra dagens uttikkspunkt så lenge nytte og verdi måles i penger.

I tillegg vil lang tid bringe inn nyfødte mennesker. Å forlenge det målte nytteregnskapet til uendelig reduserer betydningen av nåtidens mennesker til null. Mest mulig nytte for flest mulig er et umulig regnskap når tidsdimensjonen strekkes langt nok. Når antall mennesker ganges med nytteverdien de mottar og sammenlignes med de milliardene med mennesker som kommer de neste årmillionene drukner nåtidens penge- nyttevurderinger i mengden nye verdimalinger. Dessuten, hvis fremtidens nytteverdier har en annen skala enn dagens vil enhver sum uansett gi feil resultat.

I tillegg til disse prinsipielle målevanskene

kommer uvitenheten om hva som faktisk vil skje i fremtiden.

Konklusjonen blir at langsiktig nyttemaksimering målt i penger er en forgjeves øvelse. Bentham og John Stuart Mill hadde nær kontakt, Mill var slett ikke en som trodde blindt på utilitarisme og vekstforestillinger. Han skriver for eksempel: «*Towards what ultimate point is society tending by its industrial progress? When the progress ceases, in what condition are we to expect that it will leave mankind? It must always have been seen, more or less distinctly, by political economists, that the increase of wealth is not boundless: that at the end of what they term the progressive state lies the stationary state*».

Denne teksten om likevektssamfunnet ble skrevet i god tid før alarmen om økokrisen varslat at tiden for stadig vekst og nytte- eller lyk- kemaksimering i form av store familier med bil, flyreiser og stadig nye klesmoter nok er forbi.

Vekst (målt i penger eller glede) av slikt som bruker mer arbeidskraft enn materialer kan uten problemer fortsette å øke. Kunst, musikk, tjenester, gladiatorer til sport pluss sporløs ferdsel og opplevelser i fri natur, skader ikke livsgrunnlaget og slik sett kan menneskelig utfoldelse vokse selv om det registreres som økning av BNI, Harmløs virksomhet kan vokse uhemmet, men omleggingen til likevektsamfunnet trenger lang tid og kløktig tenkning.

Min konklusjon på spørsmålet om filosofi er en omvei må bli at filosofiske øvelser som å klargjøre mål og midler absolutt kan tjene til å unngå blindveier.

Vi trenger filosofien for å definere verdier og hvilken fremtid vi ønsker. Foto: Pål Hermansen

SETT OG SAKSET

av Helene Lode

Equinor vil gå videre med omstridt oljefelt

Midt i den dødelige hetebølgen i Europa, annonserer Equinor at de vil gå videre med planene om det gigantiske oljefeltet Wisting.

I 2022 jublet miljøbevegelsen da Equinor utsatte beslutningen om å bygge det nye Wisting-feltet i Barentshavet til 2026. Nå vil selskapet gå videre med planene, skriver Equinor i en pressemelding. De har nå sendt et forslag til program for en konsekvensutredning på høring, skriver de.

Om det skjer, blir Norge landet som bygget verdens nordligste oljefelt – i det sårbare Barentshavet – midt i en klimakrise.

<https://www.nrk.no/artikkel/equinor-vil-ga-videre-med-omstridt-oljefelt-399356>

FILOSOFI-HJØRNET

Av Sigmund Hågvær

Noen ganger har det verdi at intet skjer

«Det var jeg med på» sa den gamle lokalpolitikeren. Og pekte stolt ut i luften. Ut i naturen pekte han. På et vakkert landskap som ennå fantes. Fordi noen sa stopp. Fordi noen tenkte nytt. Noen ganger har det faktisk verdi at intet skjer. At noen arealer ikke skal «utvikles». De har for øvrig allerede lenge vært utviklet av evolusjonen. Og de som lever der hører jo til. Fordi de var først, fordi de har hevd, fordi de har verdi.

Og mitt – og andres – besøk der inne gir oss ny kraft. Og glede. Ja, nå ser mange det. Fordi noen hjalp dem å se. I dag vil ingen røre denne rest av virkelighet. Som er naturen selv. Med all sin skjønnhet. Med sitt myldrende mangfold. Med sitt snev av mystikk, og med alt vi ennå ikke forstår.

Oslofjorden trenger vår hjelp

Oslofjorden trenger fortsatt vår hjelp. Forsøpling, mistenkelige utslipp, ulovlig bygging i standsonen eller hogst av kantsoner? Naturvernforbundet har nå laget Fiksfjorden.no der folk kan gå inn og tipse om miljøskadelige forhold i og ved fjorden.

Mange er bekymret for Oslofjorden, men vet ikke hvordan de kan bidra. Med den nye tipssiden Fiks fjorden blir det enklere enn noen gang å si ifra når man oppdager noe som ikke er som det skal. Naturvernforbundet sørger for at tipsene blir sendt videre til riktig myndighet – og fulgt opp helt til saken er løst.

LOKALLAG I NOA

Sist oppdatert: juni 2026. Send rettelser til noa@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Asker

Kontaktperson: Jan Häusler, 982 99 667, asker@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Aurskog-Høland

Kontaktperson: Aga Zakoscielna, agazakoscielna@gmail.com

Naturvernforbundet i Bærum

Kontaktperson: Kari Balke Øiseth, 905 18 537, baerum@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Groruddalen

Kontaktperson: 922 66 306, groruddalen@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Hurum-Røyken

Kontaktperson: Håvard Kilhavn, 911 16 084, hurum-royken@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet på Jevnaker

Kontaktperson: Per O. Brørby, 954 09 845, jevnaker@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Lillestrøm

Kontaktperson: Nikolai Oldervik, 419 04 774, lillestrom@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Lørenskog

Kontaktperson: Tom Clark, 977 10 561, lorenskog@naturvernforbundet.no/clarkgorko@gmail.com

Naturvernforbundet i Nannestad/Gjerdrum

Kontaktperson: Todd Nore, 932 31 716, todd_nore@hotmail.com

Naturvernforbundet i Nes

Kontaktperson: Kjersti Helgeland, 915 48 371, nes@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet på Nesodden

Kontaktperson: Peter Schjøberg, 908 46 613, peterschjo@gmail.com

Naturvernforbundet i Nittedal

Kontaktperson: Hanna Hånes, nittedal@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Nordre Follo

Kontaktperson: Bjørn Gunnar Gangner, nordrefollo@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Nord

Kontakt: Henrik Hovland, 976 56 442, oslonord@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Sør

Kontaktperson: Maiken P. Sele, 412 02 240, oslosor@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Vest

Kontaktperson: Henning Torp, 481 98 285, oslovest@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Oslo Øst

Kontaktperson: Jonas Skjemstad Rønning, 468 02 830, osloost@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Vestby-Frogn

Kontaktperson: Petra Bjerknes, 904 80 119, vestby-frogn@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet i Ås

Kontaktperson: Christina Hustvedt Myklebust, 978 25 586 og Gunnar Bengtsson, 976 87 172, aas-nnv@naturvernforbundet.no

Natur og Unge Voksne Oslo (Naturvernstudentene Oslo)

Kontakt: Lokallagsleder Inga Marie Kierulf, 994 17 044, ingamlk@icloud.com

Natur og Ungdom NMBU Kontakt: nu.nmbu@gmail.com

KONTAKTPERSONER I REGIONER UTEN LOKALLAG

ENEBAKK Kontaktperson: Kjell Arild Ødegård, 473 82 810

ULLENSAKER Kontaktperson: Anette Gutman, anettegutman@outlook.com

KONTAKTPERSONER NATUR OG UNGDOM

Oslo Natur og Ungdom Kontaktperson: Elias Horsfjord Glomnes, 454 61 239, eliasg@nu.no

Akershus Natur og Ungdom Kontaktperson: Margrethe Lahnstein, 462 99 606, margrethel@nu.no

KONTAKTPERSONER I NOAS TEMALAG

Fjordgruppa: Harald Dugstad, hardugst@gmail.com, og

Bengt Herning, bengt.herning@gmail.com

Markagruppa: noa@naturvernforbundet.no

SETT OG SAKSET

av Helene Lode

Rydding i Oslofjorden – flere tonn om dagen

Gode krefter sam-arbeider om å redde Oslofjorden. Ocean-Front har fått støtte av Miljødirektoratet til å rydde Oslofjorden i seks måneder. De samarbeider med Marinreperatørene, som har fått tolv måneder til å gjennomføre arbeidet.

Til nå har virksomheten hentet opp alt fra båtvrak og teiner til handlevogner og sykler. Dette er et godt supplement til Naturvernforbundet sitt prosjekt med å redde Oslofjorden. Vi trenger alle gode krefter for å redde fjorden.

<https://www.nrk.no/norge/rydding-i-oslofjorden--flere-tonn-om-dagen-1.17929415>

Historisk seier for Førdefjorden!

Full jubel fra oss! 17. juni slo høyesterett fast at tillatelsen til gruvedumping i Førdefjorden er ugyldig. Etter atten års kamp har vi og Natur og Ungdom vunnet over staten i en av de mest profilerte sakene i miljøbevegelsens historie. Nå krever vi umiddelbar stans i dumping.

I dommen fra Høyesterett står det at både utslippstillatelsen og driftstillatelsen er ugyldige. Det er nå bragt på det rene at tillatelsene bryter med EUs vanndirektiv, hvor det står at tillatelse til forurensning av en vannressurs ikke kan tillates hvis det ikke foreligger et tvingende allment hensyn. Høyesterett har kommet fram til at Nordic Minings utvinning av mineralene rutil og granat ikke faller inn under unntaksbestemmelsene.

Denne dommen vil få store konsekvenser også for andre saker. Heretter kan ikke myndighetene tillate forurensning av fjorder, elver eller vann uten en veldig god grunn. Vi har fått etablert at terskelen er mye høyere enn det som har vært praksis i mange saker. Dette vil redde mye natur, også i Oslo og Akershus.

STØTT OSS MED DIN GRASROTANDEL!

Grasrotandelen gir deg som spiller hos Norsk Tipping mulighet til å bestemme hvem som skal motta noe av overskuddet til Norsk Tipping. Hver gang di spiller går inntil 7 prosent av din spillinnsats til den grasrotmottakeren du velger – uten at det går utover din innsats, premie eller vinnerjanse. Vi oppfordrer deg til å støtte oss i Naturvernforbundet i Oslo og Akershus.

Bli Grasrotgiver i dag! Du kan bli grasrotgiver i alle Norsk Tippings kanaler eller ved å scanne QR-koden eller sende SMS «Grasrotandelen 970013555» til 60000

Naturvernforbundet
Oslo og Akershus